

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність і класифікація капіталу підприємства

Поняття «капітал» походить від латинського «capitalis», що означає основний, головний. Він з'явився ще у XII—XIII століттях і означав засоби, склади товарів, суми грошей, гроші, позичені під процент. У німецькій та французькій мовах цим поняттям називали головне майно, головну суму. Поступово це поняття починає вживатися у вужчому значенні — як грошове багатство виробника або купця. Поняття «капітал» стали називати у період становлення капіталізму гроші, що їх підприємці вкладали в розвиток свого виробництва з метою отримання прибутку [70, с.130].

Правдиво зазначено, що з погляду на уже сформовані в економічній літературі визначення економічної сутності капіталу та форми його вияву, розкрито його властивості на сучасному етапі розвитку суспільства з урахуванням макро- і мікроекономічного рівнів.

Основною причиною наявності різних тлумачень поняття «капітал» є:

- 1) постійна еволюція ринкової системи господарювання;
- 2) багатоаспектність його сутності;
- 3) різноманіття форм, у яких він виступає [67, с.250].

Так, у процесі свого кругообороту капітал має здатність перетворюватися з однієї форми в іншу. Діяльність підприємства починається з певної суми грошових коштів (грошова форма), які вкладаються у визначену кількість ресурсів для виробництва або товари для продажу (виробнича форма). Результатом виробництва є перехід капіталу з виробничої форми у товарну, а на стадії реалізації капітал з товарної форми знову переходить у грошову [65, с.311].

Дослідження поняття капіталу на даний час так і не дійшли до загального висновку. Капітал підприємства чи будь-якої іншої організації залишається об'єктом актуальних досліджень багатьох вчених.

Для того, щоб краще зрозуміти, що таке капітал підприємства та яку він роль грає у повноцінному функціонуванні будь-якого підприємства, необхідно в деталях провести дослідження його сутності, та визначити його пріоритетні сторони, які характеризують його як економічну категорію .

Серед багатьох досліджень видатних економістів та вчених існувало безліч думок щодо сутності капіталу. Звісно, усі вони відрізняються одне від одного, але якщо проаналізувати більш глибоко, ми можемо побачити безліч і спільних рис.

Розглянемо бачення сутності капіталу різними авторами.

Терещенко О.О. розуміє капітал підприємства за двома підходами: макроекономічний підхід (з народногосподарського погляду). Та мікроекономічний підхід (з погляду суб'єктів господарювання) [64, с.259].

З народногосподарського погляду під капіталом розуміють один із трьох факторів виробництва разом із землею та працею: з капіталом ідентифікуються виробничі засоби, що можуть бути використані для здійснення господарської діяльності (виробництва товарів, робіт, послуг) Також він наголошує на тому, що у фінансовій науці досить часто застосовується також монетарний підхід, згідно з яким капітал прирівнюється до грошових ресурсів, що спрямовуються на фінансування інвестицій, тобто під капіталом розуміють грошові кошти. Проте також він уточнює, що капіталом вважаються лише ті грошові кошти, які використовуються для забезпечення зростання наявної вартості. Гроші стають капіталом переважно за умови їх нагромадження, зберігання та продажу на грошовому ринку, оскільки це дає їх власнику додатковий дохід у вигляді процента [52, с.445].

Тепер звернемося до поняття капіталу за думкою авторів підручника «Фінансовий менеджмент» [63, с.153], які виводять капітал як одну з категорій, що об'єднує деякі особливі характеристики. Серед основних характеристик, які формують економічну сутність капіталу за думкою автора, слід виділити такі: об'єкт економічного управління; об'єкт власності

та розпорядження; об'єкт купівлі-продажу; джерело доходу; фактор виробництва; накопичена цінність; носій фактора ліквідності та ризику; інвестиційний ресурс. Автори підручника розглядають кожен фактор окремо, і аналізуючи його роботу, ми прийшли до висновку, що вони в кожній характеристиці вбачає певну особливість капіталу. Давайте розглянемо ближче ці категорії, що вони охарактеризували [63, с.211].

Як об'єкт власності та розпорядження капітал автори розповідають, що капітал може виступати носієм усіх форм власності – індивідуальної, колективної та загальнодержавної. При цьому визначаються певні пропорції його використання, що відбивається у співвідношенні власного і позичкового капіталу.

Потенційна здатність приносити дохід є однією з основних характеристик капіталу. Прибуток на капітал виступає у формі відсоткового доходу, що отримують власники. Економічним підґрунтям відсоткового доходу є ефект використання капіталу як інвестиційного ресурсу або фактора виробництва. Розмір доходу на капітал, що отримує його власник, складає основу формування витрат на його залучення і використання в економічному процесі, і позначається терміном «вартість капіталу» [59, с.145].

Як фактор виробництва автор характеризує капітал як певну продуктивність. Вона визначається як визначення результату виробничої діяльності до суми виробничого капіталу.

Капітал, як накопичена цінність розглядається у його роботі у формі запасів, сформованих в усіх секторах економіки. На підприємствах капітал як накопичена цінність характеризується запасом основних засобів, нематеріальних активів, ринкових цінних паперів, товарно-матеріальних оборотних активів тощо [63, с.112].

Цікавою є думка Бурдуна Г.Я. щодо участі капіталу в господарській діяльності та його впливу на фінансову політику підприємства.

Він стверджує, що капітал підприємства є основним чинником виробництва, головним вимірником його ринкової вартості, головним

джерелом формування добробуту його власників. Він характеризує фінансові ресурси підприємства, що приносять дохід.

На його думку, достатній за обсягом та належним чином сформований фінансовий капітал підприємства є важливою передумовою їх прибутковості, підтримки достатньої ліквідності та довіри з боку всіх учасників ринку. Зміцнення фінансового капіталу сприяє підвищенню можливостей підприємницьких структур, задоволенню поточних та інвестиційних потреб суб'єктів господарювання і домогосподарств у додаткових фінансових ресурсах. Разом з тим у сучасних умовах в Україні помітно загострились проблеми формування та використання фінансового капіталу підприємницьких структур [69,с.35].

Щоб визначитися в розумінні фінансового капіталу, він пропонує розкрити основні ознаки цієї категорії. Економічна природа фінансового капіталу підприємств має такі основні ознаки:

- фінансовий капітал підприємства за своєю економічною суттю відбиває процес створення розподілу та використання і відтворення фінансових ресурсів як у масштабах окремого підприємства, так і всієї економічної системи держави;

- фінансовий капітал підприємства знаходить своє відображення в процесі формування основних і обігових активів;

- фінансовий капітал підприємства - це економічна база функціонування не тільки окремо взятого суб'єкта господарювання, а й об'єктивна умова розвитку держави і суспільства;

- фінансовий капітал підприємства є найважливішою характеристикою рівня ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.

Автор Величко ОО. у підручнику «Економіка підприємництва» визначає капітал як головну суму коштів, необхідних для започаткування та здійснення виробництва. Він поділяє цю суму коштів на наступні категорії.

Авансований капітал – (фр. Avancer – виплачувати наперед) - це грошова сума, яка вкладається власником у певне підприємство

(підприємницьку діяльність) з метою одержання прибутку. Основний капітал – це частина постійного капіталу, яка складається з вартості засобів праці (будівель, споруд, машин, устаткування) та обертається протягом кількох періодів виробництва. Оборотний капітал – це та частина постійного капіталу, яка витрачається на придбання на ринку предметів праці (сировини, матеріалів, комплектуючих виробів) та оплату праці робочої сили [68,с.202].

Економіст І.О. Бланк визначає капітал, як «накопичений шляхом заощаджень запас економічних благ у формі грошових засобів і реальних капітальних товарів, що притягується його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу, ризику та ліквідності». Цікавим є визначення капіталу Марксом. Здобутки К.Маркса багатьма сучасними вченими оцінюються як найбільш повна, найбільш справедлива, найбільш точна концепція капіталу. Оскільки К.Маркс аналізував економіку з позиції того, що вона є базисом суспільства, то й капітал є частиною суспільних відносин взагалі й виробничих зокрема. «Капітал – це не річ, а визначене суспільне відношення, яке представлено у вигляді речей та надає цим речам специфічний суспільний характер, також К. Маркс підкреслював його динамічний характер: «капітал – це не просто відносини, а процес, у різні моменти якого він залишається капіталом». Третє і найвідоміше визначення К.Маркса наступне: капітал – це вартість, що створює нову вартість [58, с.124].

Якщо ми візьмемо бачення капіталу таким автором як Мочерний, то на його думку капітал є не що як система відносин економічної власності при капіталізмі, за яких знаряддя праці та інші об'єкти власності дають змогу власникам знарядь привласнювати частину чужої неоплаченої праці у всіх сферах суспільного відтворення [60, с.89].

Визначальна роль у пізнанні сутності цієї економічної категорії належить характеристиці суспільної форми, відносинам економічної

власності. Він вважає, що капітал — це не річ, а певне суспільне, належне певній історичній формації суспільства, виробниче відношення, яке представлено в речі й надає цій речі специфічного суспільного характеру.

Як бачимо, думок є досить багато, тому підсумувавши все вище сказане, ми б хотіли звернути увагу на те, що є наступні підходи до його визначення. Зокрема, виділимо такі підходи до трактування даної категорії:

1. Капітал як джерело доходу. Це одна з найважливіших характеристик капіталу, яку виділяють практично всі автори. Ці доходи можуть бути і процентами, і результатом самозростання капіталу у процесі обороту [61, с.356].

2. Капітал як накопичена цінність. У даній якості капітал виступає як раніше накопичений запас, при визначенні капіталу ми спираємося насамперед на запаси, що утворюються в господарстві, які поділяються на дві частини. Та частина запасів, від якої очікується отримання прибутку, називається капіталом; інша частина — це та, яка йде на безпосереднє споживання. Таким чином, уперше вводить поняття основного і оборотного капіталу. При визначенні основного капіталу вчений наголошує на тому, що він дає прибуток. Цю теорію в свій час висловив Адам Сміт [27, с.35].

3. Капітал як інвестиційний ресурс. За такими авторами як К.Р. Макконелом і С.Л. Брю капітал, належить до категорії «інвестиційних ресурсів», під якими автори розуміють усю частину виробничих запасів виробництва, тобто машини, устаткування тощо. Теоретичні постулати К. Макконелла та С. Брю не включають у визначення акції, облігації чи певну суму грошей, адже, на їхню думку, «гроші нічого не виробляють» і не можуть виступати капіталом [57, с.130].

На противагу К. Макконеллу та С. Брю, І. О. Бланк стверджує, що інвестиційні ресурси підприємства формують власні та позичені кошти тобто джерела фінансування. Дане розуміння капіталу як інвестиційного ресурсу поширене у фінансовому менеджменті.

4. Капітал як фактор виробництва. Точка зору на капітал як на один із

факторів виробництва (тобто економічний ресурс, задіяний у процес виробництва) є досить поширеною серед економістів. Таке трактування капіталу часто зустрічається у підручниках з політекономії. Основоположником такого підходу можна вважати французького економіста Ж. Б. Сея.

Окрім наведених вище підходів окремі пропонують розглядати капітал також як: об'єкт розпорядження, об'єкт економічного управління, об'єкт купівлі-продажу, об'єкт тимчасової переваги, носій чинника ліквідності і ризику, джерело формування добробуту власників, мірило (вимірник) ринкової вартості підприємства [29, с.132].

Під час дослідження та систематизації існуючих підходів до визначення категорії "капітал" було виявлено, що вони не охоплюють всього різноманіття дефініцій, тому автором додатково виділено наступні підходи:

5. Капітал як система економічних відносин. Автор Білоченко А. М. зазначає, що більшість сучасних дослідників вважають, що капіталом є система економічних відносин з приводу створення, розподілу і використання цінностей, які здатні приносити дохід. Наступні два підходи у вузькому та ширшому значенні розкривають зміст капіталу як об'єкта власності.

6. Бухгалтерський підхід. У рамках бухгалтерського підходу під капіталом розуміється інтерес власників у його активах. У цьому випадку капітал розглядається як різниця між сумою активів і зобов'язань підприємства, тобто чисті активи.

Однак те, що розділ I пасиву називається «Власний капітал», у жодному разі не означає, що цей капітал належить підприємству, зменшуючи тим самим суму його зобов'язань. Цей капітал називається лише тому власним, що він належить суб'єктам, які через свою причетність до даного підприємства мають право називатися власниками підприємства. Дуже часто (в контексті корпорацій) він називається просто акціонерним капіталом.

7. Капітал як фінансові ресурси (капітал = пасиви) [61, с.175]. Сума

фінансових ресурсів, інвестованих у формування активів підприємства, становить його капітал. Капітал підприємства характеризує загальну вартість коштів (у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах), інвестованих у формування його активів.

Як стверджує Г. Г. Кірейцев активи і капітал підприємства - це лише різні аспекти одного і того ж явища, оскільки про майно говорять як про капітал необхідний для виробництва. Отже, за даним підходом капітал розглядається як сума фінансових зобов'язань підприємства перед власниками та кредиторами, яка відображається в пасиві балансу. Уречевленням (еквівалентом) капіталу виступає майно підприємства, що представляє собою потенціал підприємства або конкретну форму використання капіталу.

8. Капітал як грошові ресурси. За цим підходом капітал – це гроші, призначені для одержання прибутку. Тільки вкладення капіталу в господарську діяльність, його інвестування створюють прибуток.

Інші автори стверджують, що капітал — це авансовані підприємцями у засоби виробництва грошові ресурси і кошти на оплату найманої праці, які у процесі своєї продуктивної взаємодії забезпечують зростання вартості та збагачення підприємців.

За твердженням Н. Я. Спасів капіталом є грошові ресурси, які мобілізуються суб'єктом господарювання для формування активів.

9. Капітал як сукупність товарів і грошей [45,с.56]. Капітал – це сукупне поняття для товарів і грошей, від використання яких може бути отриманий майбутній дохід. Подібні дефініції ми знаходимо ще в декількох авторів. Таким чином, бізнес розглядає свою землю, будівлі споруди, обладнання, устаткування і сировину поряд з акціями, облігаціями і банківськими рахунками як капітал. Загальноприйнято, що будинки, меблі, автомобілі й інші товари, які споживаються для особистого задоволення (або гроші обміняні на ці товари), не вважаються капіталом у традиційному розумінні. Такий підхід до капіталу свідчить про те, що весь капітал, який перебуває в розпорядженні підприємства, відображається у балансі, причому

тільки в лівій його частині (актив), тобто це основні й оборотні засоби. Пасив, власне, відображає джерела фінансування цього капіталу, тобто що і кому підприємство заборгувало на даний момент за той реальний капітал (основні й оборотні засоби), яким воно розпоряджається.

Існують різні підходи щодо класифікації капіталу. В економічній літературі часто зустрічається класифікація капіталу за джерелами його формування (залучення, фінансування), але підходи авторів до виділення видів капіталу різняться. Так, деякі автори розрізняють його за джерелами формування – власний, залучений та позиковий капітал підприємства, але крім зазначених вище джерел формування капіталу підприємства, ще окремо виділяють бюджетні асигнування або субсидії. Багато авторів все-таки виділяють такі джерела формування капіталу: власні та прирівняні до них кошти; кошти, що мобілізуються на фінансовому ринку; кошти, що надходять внаслідок перерозподілу. Найбільш поширеною та застосовуваною класифікацією капіталу підприємств за джерелами його фінансування є його розподіл на власний та залучений (позиковий) капітали.

Порівнявши та проаналізувавши всі підходи до цього питання вирішили згрупувати усі підходи до єдиної таблиці. В ній ми побачимо, які саме виділяють види капіталу та яка причина їх поділу. Ми також можемо прийти до загальних висновків по даній класифікації щодо того, як поділяється капітал за різними ознаками та як він поділяється в залежності від того як він використовується. Результати систематизації можливих видів капіталу за основними класифікаційними ознаками зведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Класифікація капіталу

Класифікаційні ознаки	Види капіталу
За джерелами формування	<ul style="list-style-type: none"> ➤ власний капітал (належить підприємству на правах власності) ➤ залучений капітал (не належить підприємству, але знаходиться у його розпорядженні тимчасово на безоплатній основі) ➤ позиковий капітал (не належить підприємству, підлягає поверненню із сплатою відсотків)
За формою надходження у процесі кругообігу	<p style="text-align: center;">грошовий капітал (у грошовій формі)</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ виробничий капітал (інвестований у виробничі активи) ➤ товарний капітал (у товарній формі)
За характером використання у господарчому процесі	<ul style="list-style-type: none"> ➤ працюючий капітал (приймає участь у формуванні доходів) ➤ непрацюючий («мертвий») капітал (не приймає участь у формуванні доходів)
За метою використання	<ul style="list-style-type: none"> ➤ інвестиційний капітал (використовується з метою збільшення підприємницьких можливостей) ➤ інноваційний капітал (використовується з метою реалізації інноваційного проекту)
По формам інвестування	<ul style="list-style-type: none"> ➤ фінансовий капітал (у грошовій формі) ➤ матеріальний капітал (інвестований у матеріальні активи) ➤ нематеріальний капітал (інвестований у нематеріальні активи)
За випуском та сплатою	<ul style="list-style-type: none"> ➤ номінальний (оголошений) капітал (встановлена засновниками в установчих документах сумарна вартість акцій компанії, що випускаються) ➤ випущений капітал (частина номінального капіталу, на суму якої випущено акції для розподілу між акціонерами) ➤ оплачений капітал (частина випущеного капіталу, що оплачена акціонерами за придбані акції) ➤ неоплачений капітал (частина випущеного капіталу, що не сплачена акціонерами за придбані акції)

Продовження таблиці 1.1

За формою власності	<ul style="list-style-type: none"> ➤ державний капітал (належить державі) ➤ корпоративний (акціонерний) капітал (утворюється на основі акціонерної форми власності) ➤ спільний капітал (утворюється на основі спільної форми власності) ➤ пайовий капітал (належить партнерським підприємствам)
За відповідністю правовим нормам функціонування	<ul style="list-style-type: none"> ➤ легальний капітал (контролюється суспільством і органами державного управління) ➤ нелегальний («тіньовий») капітал (не контролюється суспільством і органами державного управління)
За характером використання власниками	<ul style="list-style-type: none"> ➤ споживаний («що проїдається») капітал (з часом втрачає функції капіталу) ➤ накопичуваний (реінвестований) капітал (з часом забезпечує приріст)
За способом перенесення вартості	<ul style="list-style-type: none"> ➤ основний капітал (переносить свою вартість на виготовлену продукцію поступово) ➤ оборотний капітал (цілком переносить свою вартість на виготовлену продукцію)

Тепер було б необхідно виділити основні характеристики капіталу, виходячи з його сутності та його класифікації.

1. Капітал підприємства є основним фактором виробництва. В економічній теорії виділяють три основних фактори виробництва, які забезпечують господарську діяльність підприємств:

- капітал;
- земля та інші природні ресурси;
- трудові ресурси.

У системі даних факторів виробництва капіталу відводиться пріоритетна роль, оскільки він об'єднує всі фактори в єдиний виробничий комплекс

2. Капітал характеризує фінансові ресурси підприємства, які забезпечують дохід. У даній своїй якості капітал може виступати ізольовано від виробничого фактора – у формі позикового капіталу, який забезпечує

формування доходів підприємства не у виробничій (операційній), а у фінансовій (інвестиційній) сфері його діяльності

3. Капітал є головним джерелом формування добробуту його власників. Капітал забезпечує необхідний рівень добробуту його власників як у поточному, так і в перспективному періодах. Частина капіталу, яка спрямована на задоволення поточних чи перспективних потреб його власників, перестає виконувати функцію капіталу. Капітал, який накопичується, повинен задовольнити потреби його власників у перспективному періоді, тобто формує рівень майбутнього їх добробуту

4. Капітал підприємства є головним виміром його ринкової вартості. У даній якості, перш за все, виступає власний капітал підприємства, який визначає обсяг його чистих активів. Разом з тим, обсяг власного капіталу, який використовує підприємство, одночасно характеризує і потенціал залучення ним позикових фінансових засобів, які забезпечують отримання додаткового прибутку. У сукупності з іншими, менш значимими факторами, формується база оцінки ринкової вартості підприємства [53, с.111].

5. Динаміка капіталу підприємства є важливим барометром рівня ефективності його господарської діяльності.

Здатність власного капіталу до зростання високими темпами характеризує високий рівень формування і ефективний розподіл прибутку підприємства, його спроможність підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел. І навпаки, зниження обсягу власного капіталу є, як правило, наслідком неефективної, збиткової діяльності підприємства

Отже проаналізувавши дане питання, можна стверджувати, що вчені ще не дійшли до загального висновку щодо визначення капіталу підприємства. Існує безліч висновків та пропозицій щодо його структури та напрямків його класифікації. Загалом запропоновано основні напрямки класифікації структури підприємства та щодо форми власності, характером використання, структури капіталу, методів плати за його використання.

1.2. Функції і форми власного капіталу та управління ним в умовах кризи

Створення і нормальне функціонування підприємств будь-якої форми власності неможливе без формування достатнього обсягу власного капіталу. Власний капітал утворюється за рахунок особистої участі власників у його формуванні. При цьому, створюючи капітал підприємства, власник частково втрачає прямий зв'язок з капіталом, і він фактично стає власним капіталом підприємства, а не власника.

Власний капітал – це ресурси, які підприємство має у своєму розпорядженні і які воно не повинно повертати початковим власникам (засновникам) через деякий час. Але наведене визначення власного капіталу не єдине. В економічній літературі існує багато підходів до визначення поняття «власний капітал» (табл.1.2.).

Таблиця 1.2.

Розкриття поняття «власний капітал» різними авторами

Автор	Визначення
П(С)БО 5 Звіт про власний капітал"	Власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після погашення його зобов'язань [37, с.11].
Городня Т. А.	Власний капітал підприємства – нагромаджений шляхом збереження запас економічних благ у формі грошових коштів та реальних капітальних товарів, що залучається його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і чинник виробництва з метою отримання доходу. [40, с.251]
Стельмах М.	Власний капітал – це основна економічна база створення та розвитку підприємства, яка в процесі свого функціонування забезпечує потреби підприємства в джерелах фінансування його активів [20, с. 340].
Вівчар О. Й.	Власний капітал підприємства – це фінансові ресурси, які воно вкладає для організації та фінансування господарської діяльності [8, с.146].
Бобяк А. П.	Власний капітал – це власні джерела підприємства (фірми, компанії), які вкладені засновниками або залишені ними на підприємстві з уже оподаткованого прибутку [7, с. 56].

Таким чином, більшість авторів сходяться до того, що власний капітал виступає базою створення підприємства і є основним фінансовим джерелом задоволення потреб підприємства на початкових стадіях його розвитку. На нашу думку, власний капітал, за умови його ефективного використання,

виступає фундаментом стабільного функціонування суб'єкта господарювання, гарантом його платоспроможності та фінансової стійкості.

Власний капітал є основою для початку і продовження господарської діяльності будь-якого підприємства, тому при його формуванні підприємству слід дотримуватися певних принципів, зокрема:

1) враховувати специфіку діяльності підприємства, а також перспективи його подальшого розвитку;

2) правильно визначити загальну потребу у власному капіталі, який буде спрямований на формування оборотних і необоротних активів підприємства;

3) забезпечити формування оптимальної величини власного капіталу;

4) намагатися мінімізувати витрати, що виникають у зв'язку з формуванням капіталу;

5) забезпечувати високий рівень ефективності функціонування підприємства, який реалізується шляхом збільшення величини власного капіталу [33, с.12] .

Власний капітал є основою для початку і продовження господарської діяльності будь-якого підприємства, він є одним із найістотніших і найважливіших показників, оскільки виконує такі функції:

- самостійності і влади;
- відповідальності та захисту прав кредиторів;
- довготермінового кредитування;
- фінансування ризику;
- кредитоспроможності;
- компенсації понесених збитків;
- розподілу доходів і активів (рис. 1.1.) [8, с. 148].

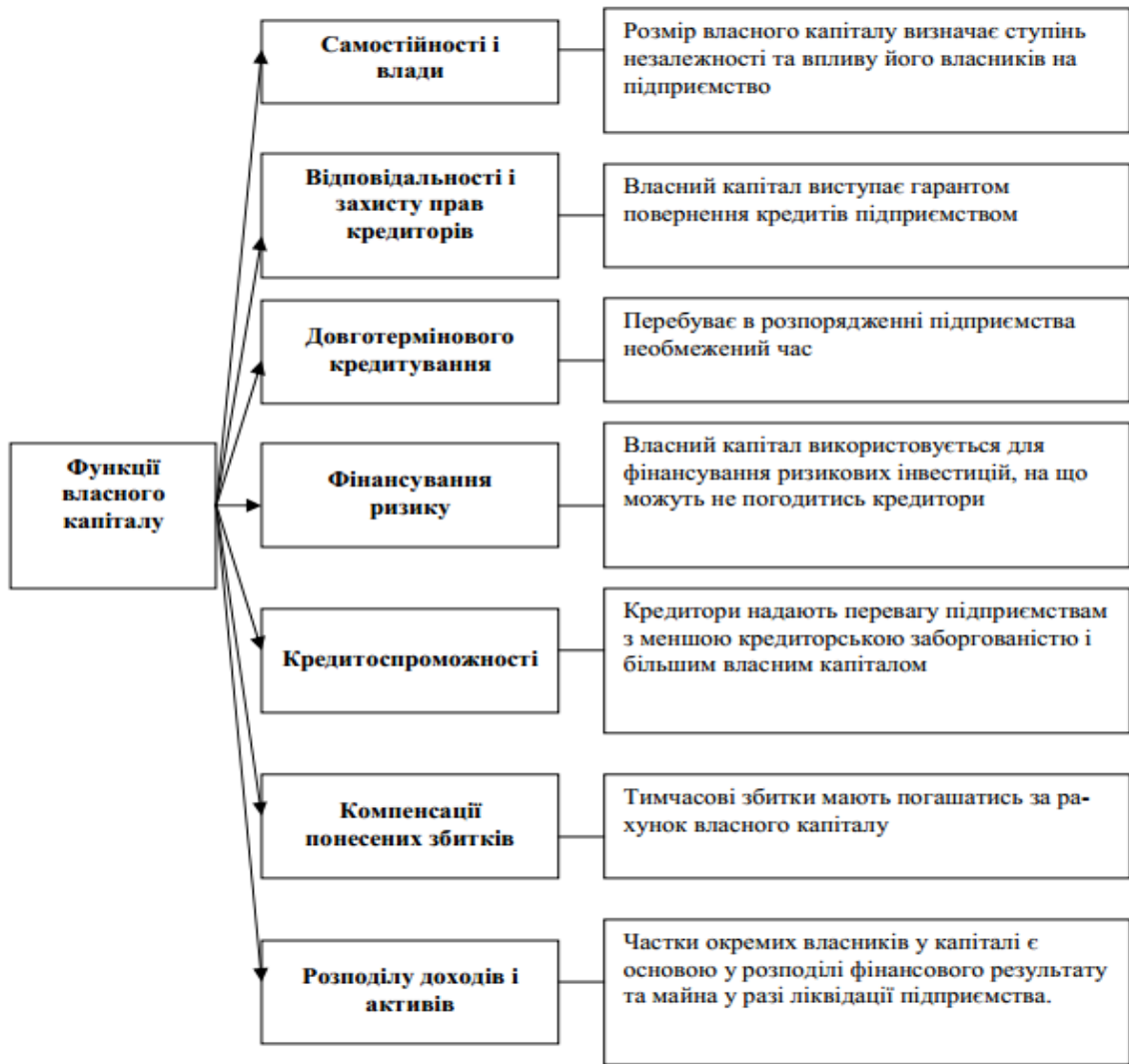

Рис. 1.1. Функції власного капіталу

Нами на рис. 1.2. запропонована класифікація власного капіталу для цілей бухгалтерського обліку, яка дозволяє підвищити ефективність реалізації тих функцій, що покладені на кожну складову власного капіталу підприємства.

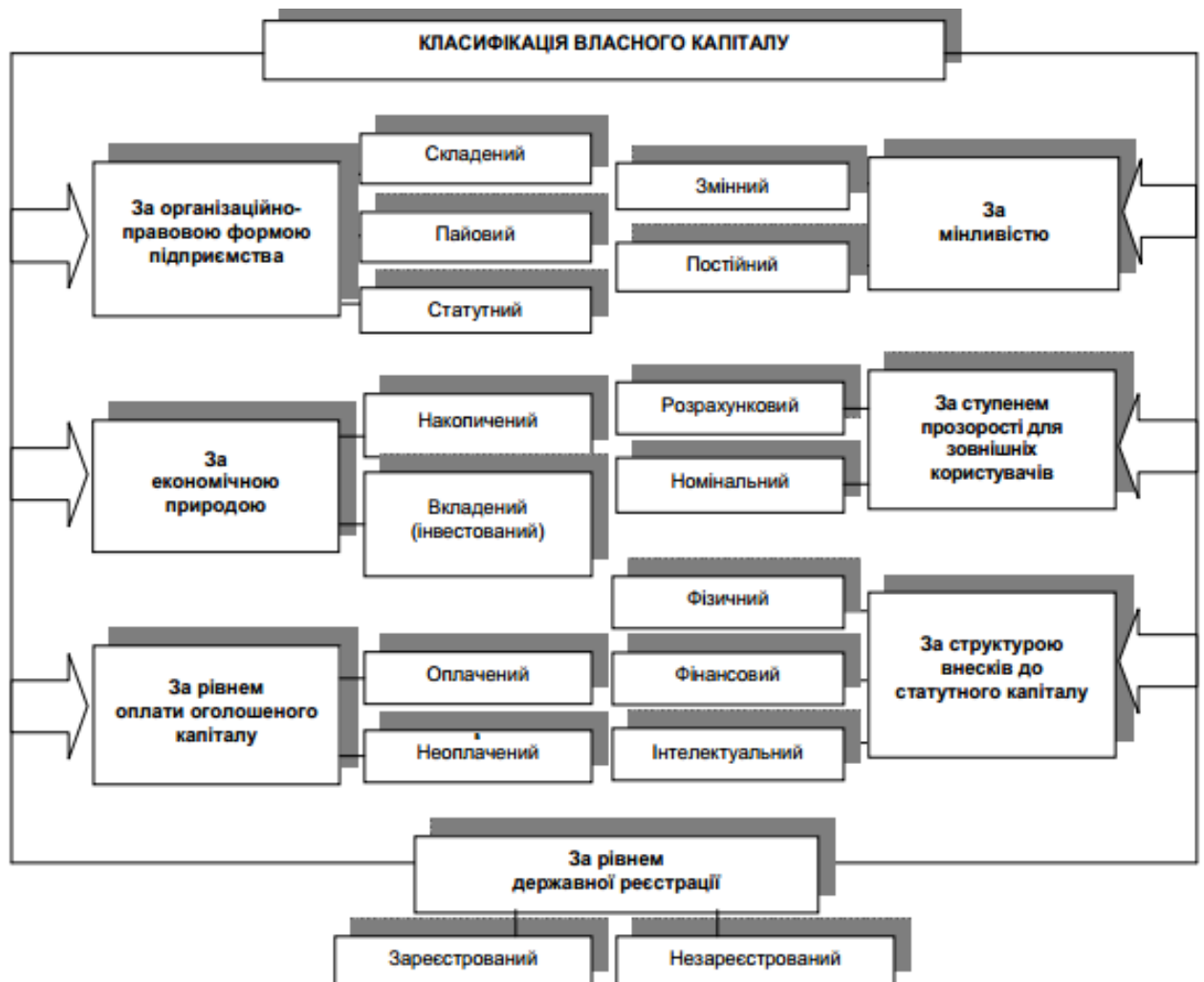

Рис. 1.2. Запропонована класифікація власного капіталу для цілей бухгалтерського обліку

За вимогами законодавства власний капітал включає зареєстрований капітал (статутний капітал) та незареєстрований капітал, який формується безпосередньо в процесі діяльності підприємства (резервний капітал, додатковий капітал, нерозподілений прибуток). За рівнем оплати оголошеного капіталу – оплачений та неоплачений.

Дана класифікація враховує різні види початкового капіталу (статутний, пайовий, складений) для підприємств різних організаційно-правових форм господарювання, структуру внесків до статутного капіталу у вигляді оборотних чи необоротних активів, обов'язковість державної реєстрації та ступінь оплати оголошеного капіталу.

З фінансово-економічної точки зору на основі мінливості можна розділити постійні та змінні складові власного капіталу. Постійним є

статутний капітал, якій відображається в балансі в постійному розмірі та залишається незмінним до рішення загальних зборів товариства про його збільшення чи зменшення. Саме необхідність обов'язкового рішення загальних зборів щодо його зміни дає можливість визнавати його (умовно) постійним. Іншу частину складає перемінна складова власного капіталу, яка звичайно змінюється із року в рік та до якої відносять резервні капітали та фінансові результати господарської діяльності.

За ступенем прозорості для зовнішніх користувачів власний капітал можна поділити на номінальний, який відповідає вартості розподілених серед власників майнових часток, та розрахунковий. Якщо до номінального капіталу додати інші змінні частини, такі як додатковий, та резервний капітали, резерви, сформовані за рахунок прибутку та фінансові результати за звітній період, отримаємо розрахунковий власний капітал.

Враховуючи економічну природу власного капіталу, в його структурі доцільно виділити наступні складові: вкладений та накопичений капітал, що дає можливість визначити його як об'єкт бухгалтерського обліку (рис. 1.3.).

Рис.1.3. Структура власного капіталу, виходячи з економічної природи капіталу

У світовій практиці, залежно від економіко-правового характеру у формуванні капіталу підприємства, розрізняють наступні поняття – вклади й

додаткові внески засновників. Вкладами можуть бути грошові кошти, основні засоби та інші матеріальні цінності, нематеріальні активи, цінні папери, які вносяться засновниками до капіталу підприємства та надаються в повне господарське розпорядження суб'єкта господарювання. Додатковий внесок – це частка засновника в інших формах власного капіталу підприємства – резервному (страховому) чи нерозподіленому прибутку (непокритому збитку), яка в основному виконує функцію інвестування [7, с. 56].

В структурі власного капіталу як в умовах кризи, так і незалежно від кризи можна виділити дві основні групи:

1. Інвестиційний капітал – це капітал, який власники інвестували у підприємство у формі статутних внесків засновників. Інвестиційний капітал включає в себе номінальну вартість простих і привілейованих акцій, а також додатковий капітал у вигляді емісійного доходу, іншого вкладеного капіталу, безоплатно одержаних необоротних активів та ін.

2. Накопичений капітал – капітал створений на підприємстві, крім того, який було авансовано власниками в процесі створення підприємства. Він знаходить своє відображення у вигляді статей, що виникли в результаті розподілу чистого прибутку – нерозподілений прибуток, резервний капітал та ін.

Згідно з П(С)БО № 2 «Баланс», власний капітал в кризовий і не кризовий період включає в себе такі складові:

1. Статутний капітал – це капітал, сума якого визначається в установчих документах і підлягає обов'язковій реєстрації у державному реєстрі господарюючих одиниць. Статутний капітал виступає первісним джерелом інвестування і формування майна підприємства.

Статутний капітал забезпечує регулювання відносин власності та управління підприємством, його розмір не може бути меншим за встановлену законодавством суму. Статутний капітал – це зафіксована в установчих

документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства.

2. Пайовий капітал – це статутний капітал, який формується у споживчих товариствах, колективних сільськогосподарських підприємствах, кооперативах за рахунок пайових внесків.

3. Додатковий капітал – відображає наявність і рух в акціонерних підприємствах так званого емісійного доходу, тобто різниці між продажною і номінальною вартістю випущених акцій. Додатково вкладений капітал також включає в себе інший додатковий капітал.

4. Резервний капітал – це капітал, який утворюється на підприємствах завдяки чистому нерозподіленому прибутку на умовах, зафіксованих в установчих документах. За величиною резервного капіталу судять про запас фінансової міцності підприємства. Відсутність або недостатню його величину розглядають як фактор додаткового ризику вкладення капіталу у підприємство [5, с. 452].

5. Нерозподілені прибутки (непокриті збитки) – це прибуток, реінвестований у підприємство, або непокритий збиток, тобто, це кінцевий результат діяльності підприємства у звітному періоді.

6. Вилучений капітал – це елемент власного капіталу, який наявний у разі зменшення господарськими товариствами своїх статутних капіталів і є собівартістю акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума вилученого капіталу підлягає вирахуванню під час визначення підсумку власного капіталу.

7. Неоплачений капітал – це сума заборгованості власників (акціонерів, учасників) господарських товариств будь-якого типу за внесками до статутного капіталу. Ця сума вираховується при визначенні підсумку власного капіталу; її динаміка характеризує покриття статутного капіталу підприємства реальними фінансовими ресурсами, які надійшли від власників [8, с. 50].

Кожна складова власного капіталу може впливати на його розмір позитивно або негативно в залежності від економічного змісту такої складової, що особливо проявляється в період кризи. Якщо у звичайних умовах господарювання не має особливо значення співвідношення між власним і позиковим капіталом, то в умовах кризи значимість такого співвідношення є суттєвим. Для підприємства краще мати значну частку власного капіталу та позикових коштів у формі комерційного кредиту.

Так, зростанню розміру власного капіталу сприяє збільшення розміру статутного, пайового, додатково вкладеного, резервного капіталу та нерозподіленого прибутку. Зростання обсягів вилученого, неоплаченого капіталу та непокритих збитків, навпаки, спричинюють зменшення розміру власного капіталу (рис. 1.4).

Власний капітал має надзвичайно важливе значення для підприємства. У першу чергу, він є вимірником його ринкової вартості, так як служить грошовим еквівалентом його чистих активів.

Розмір власного капіталу впливає на обсяги прибутку підприємства, так як більша кількість вкладених в суб'єкт господарювання фінансових, матеріальних та інтелектуальних ресурсів сприяє більшій рентабельності підприємства.

Власний капітал підприємства є головним вимірником його ринкової вартості, що залежить як від об'єктивних чинників (масштабу цін в економіці країни і ряду макроекономічних показників), так і суб'єктивних чинників (наприклад, найпростішого – облікової політики підприємства). Цей показник, виступає як індикатор, оскільки, визначає обсяг його чистих активів. Простіше кажучи, управління капіталом – це вплив суб'єкта ринку (тобто підприємства) на об'єкт управління (тобто власний капітал) з метою ефективного та оптимального використання цього об'єкта для ведення господарської діяльності суб'єкта.

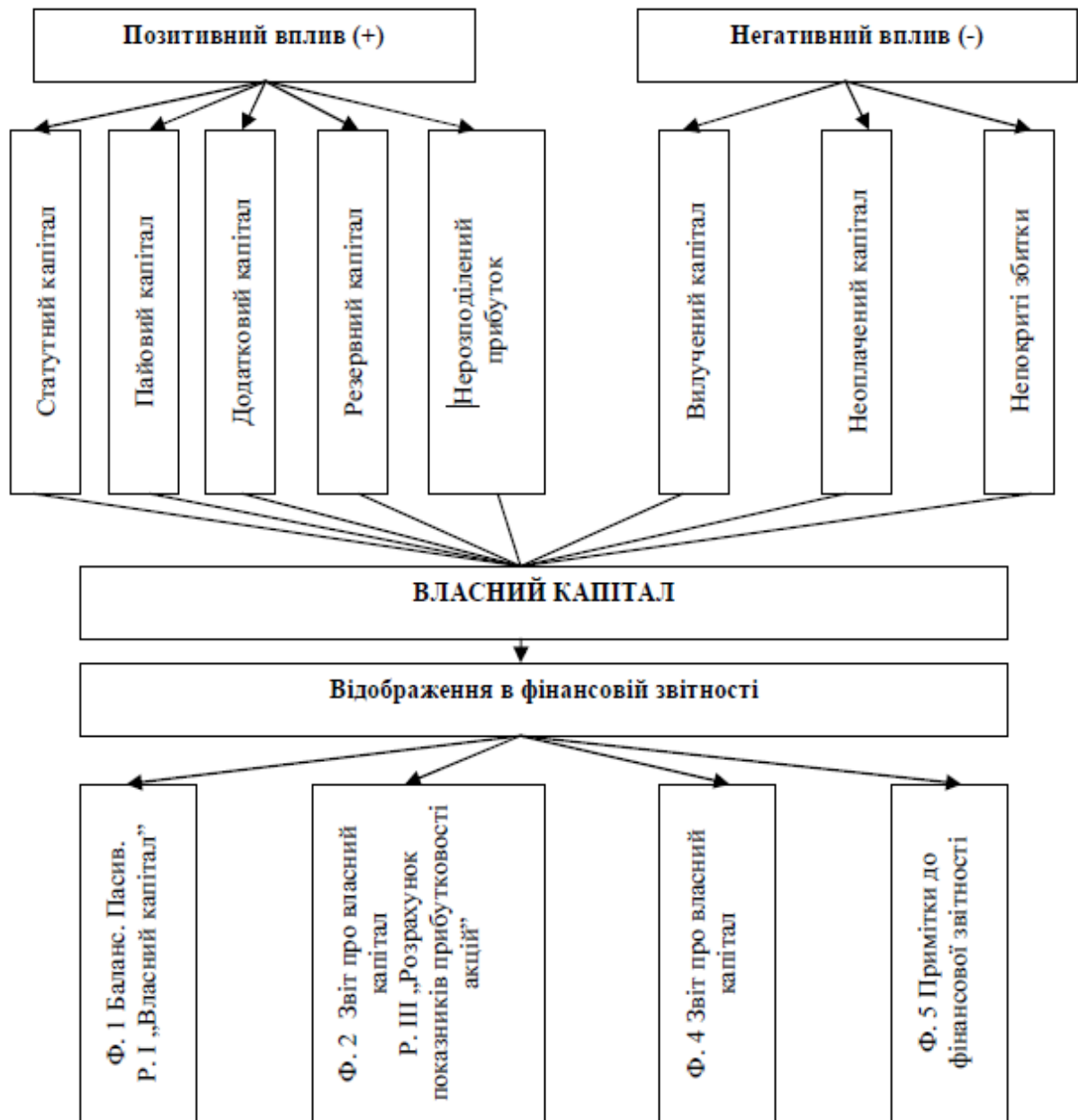

Рис. 1.4. Вплив складових власного капіталу на його розмір

Управління капіталом, і власним зокрема, спрямоване на вирішення таких основних завдань [1, 4]:

- 1) формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства;
- 2) оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання;
- 3) забезпечення умов досягнення максимальної доходності капіталу при запланованому рівні фінансового ризику;

- 4) забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням капіталу, при запланованому рівні його доходності;
- 5) забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку;
- 6) забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над підприємством з боку його засновників;
- 7) забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства;
- 8). оптимізація обігу капіталу;
- 9) забезпечення своєчасного реінвестування капіталу.

Процес управління структурою власного капіталу ґрунтується на певному механізмі, який є системою основних елементів та функцій, що регулюють процес розроблення та реалізації управлінських рішень у цій галузі.

Ефективність діяльності значною мірою залежить від рівня розвитку та вдосконалення системи управління власним капіталом. Управління власним капіталом суб'єктів господарювання тісно пов'язане із прийняттям управлінських рішень, оскільки його величина та динаміка є важливими критеріями для встановлення їхньої оптимальності. Капітал завжди є необхідним атрибутом діяльності – від моменту створення підприємства до його ліквідації або реорганізації. В свою чергу, управління власним капіталом передбачає вплив на його обсяг і структуру, а також джерела формування з метою підвищення ефективності його використання.

Налагоджений механізм управління капіталом передбачає: чітку постановку цілей і завдань управління капіталом, а також контроль за їх дотриманням у плановому періоді; удосконалення методики визначення й аналізу ефективності використання усіх видів капіталу; розроблення напрямків оптимізації процесу управління капіталом, а також їхнього аналізу і запровадження; розроблення методики оперативного управління високоліквідними обіговими активами; розроблення загальної стратегії управління капіталом; використання у процесі управління економічних

методів і моделей, зокрема під час аналізу і планування; орієнтацію на використання внутрішніх важелів впливу на процес управління капіталом.

Саме власний капітал є головною силою ефективного функціонування суб'єкта діяльності, ефективно управління яким зумовлює перспективу розвитку господарської одиниці, тому докладнішого розгляду потребує оптимізація структури капіталу.

Аналіз літературних джерел дав змогу зробити висновки, що методика оптимізації структури власного капіталу доцільно побудувати у три етапи:

1. Здійснення фінансового аналізу структури власного капіталу.
2. Визначення інтегрованих шляхів оптимізації структури власного капіталу.
3. Створення ефективної концепції збереження власного капіталу.

Виходячи із визначення власного капіталу як загальної вартості майна підприємства, можна зауважити, що реальну вартість не завжди можна визначити кількісно, зокрема за інших рівних умов, вартість компанії, що є відомим трендом, вища, а отже, вищою буде і вартість її майна [1, 6]. З іншого боку, за наявності на підприємстві власного інтелектуального капіталу його вартість (вартість розроблення та виконання досліджень) не завжди відповідає ринковій вартості (конкурентні переваги, які надасть підприємству це розроблення).

Тож оцінка реальної ринкової вартості власного капіталу підприємства є першим кроком до ефективного управління ним. Під час визначення оптимальної частки власного капіталу у структурі капіталу підприємства, враховуючи функціональне призначення власного капіталу, на мікрорівні можна виділити його позитивні риси:

- простота залучення використання (під час вирішення питання щодо збільшення обсягу власного капіталу або щодо напрямів його використання рішення приймає підприємство без участі будь-яких інших суб'єктів господарювання);

- вища дохідність та здатність генерувати прибуток (під час використання власного капіталу немає потреби сплачувати відсотки за кредитом);

- підвищення конкурентостійкості підприємства (наявність значної частки власного капіталу збільшує його платоспроможність та фінансову стійкість, що надає певних конкурентних переваг та статусу перед клієнтами та партнерами).

Проте використання підприємствами лише власного капіталу має і негативні риси:

- обсяг власного капіталу обмежений, тому підприємство може втратити можливість розширення діяльності та збільшення рентабельності за рахунок залучення позикових коштів за допомогою ефекту фінансового левериджу;

- часто власний капітал, залучений із зовнішніх джерел, має вищу вартість, порівняно з позиковим капіталом.

Тому одним із основних питань управління власним капіталом підприємства є визначення оптимальної структури капіталу, тобто такого співвідношення власних і позикових коштів, яке забезпечує максимізацію ринкової вартості компанії.

Враховуючи динамічність зовнішнього середовища та підвищення конкуренції, часто основною метою підприємства є не збільшення власного капіталу, а його збереження. Необхідність забезпечення власного капіталу на визначеному рівні відобразилась у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку у вигляді концепції збереження власного капіталу, що орієнтована на забезпечення безперервності господарської діяльності підприємства. Одним із показників збереження власного капіталу є показник "чисті активи", який визначається як різниця між активами підприємства та обсягом його зобов'язань. Подібним чином деякі автори визначають власний капітал підприємства. Варто зазначити, що управління формуванням, використанням та збереженням власного капіталу є основним у системі менеджменту і існує

навіть на малих підприємствах, а от питання визначення ринкової вартості компанії, дієвості її фінансово-господарської діяльності та формування оптимальної структури капіталу зазвичай виникають лише на великих підприємствах.

Відповідно до концепції збереження власного капіталу, таке управління доцільне у разі, коли підприємство перебуває у кризовому стані. Результатом управління капіталом повинна бути розроблена підприємством на основі власного досвіду із врахуванням теоретичних узагальнень, наведених в економічній літературі, система показників стану і використання капіталу, наприклад: співвідношення власного, позиченого і залученого капіталу; норматив власного обігового капіталу; опора фінансового важеля (фінансовий леверидж) тощо.

В сучасних умовах господарювання виникає необхідність передбачення стану власного капіталу в ближній чи далекій перспективі. Тому для цього необхідно застосовувати такі методи моделювання: визначення і оцінка кореляційної залежності, порівняння, групування, графічні методи, регресійний, дисперсійний, багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз, трансформаційний, сучасний факторний аналіз, рангова кореляція, канонічна кореляція, часткова кореляція, коваріаційний метод, спектральний метод та ін.

1.3. Особливості управління власним капіталом підприємства у період кризи

В умовах фінансової й політичної нестабільності діяльність підприємств ускладнюється різними кризовими ситуаціями, результатом яких може стати фінансово-економічна неспроможність або банкрутство, і як наслідок втрата робочих місць і збільшення соціальної напруженості в суспільстві. У зв'язку з цим виникає необхідність розробки моделей, що попереджають банкрутство підприємств.

Згідно інформації, яка надходила до Державного департаменту з питань банкрутства (з 28.03.2021р. його повноваження виконує Міністерство юстиції України [72]), протягом 2020 року порушено 15642 справи про банкрутство підприємств різної форми власності, тоді як у 2019 році ця кількість складала 11 338 справ, тобто на 4304 справи більше. З них справ про банкрутство державних підприємств та підприємств з державною часткою більше за 25 відсотків порушено на 6 відсотків більше, ніж за 2019 рік (204 та 217 відповідно). Так, справ про банкрутство державних підприємств порушено на 4 % менше (151 та 157 відповідно), підприємств з державною часткою більше 25 відсотків на 12 % менше (53 та 60 відповідно) [72].

В табл. 1.3. та на рис. 1.5-1.6. наведено дані про кількість порушених справ про банкрутство підприємств в Україні у 2013-2020 роках [72].

Таблиця 1.3.

Кількість порушених справ про банкрутство протягом
2013-2020 років в Україні

Період	Всього підприємств різної форми власності (одиниць)	З них		
		Недержавних підприємств, (одиниць)	Державні підприємства, (одиниць)	Підприємства з державною часткою більше 25 %, одиниць
2013 рік	6460	6029	235	196
2014 рік	7496	7190	215	91
2015 рік	7515	7256	183	76
2016 рік	7791	7509	185	97
2017 рік	10683	10480	153	50
2018 рік	13792	13575	157	60
2019 рік	11338	11134	151	53
2020 рік	15642	15047	443	152

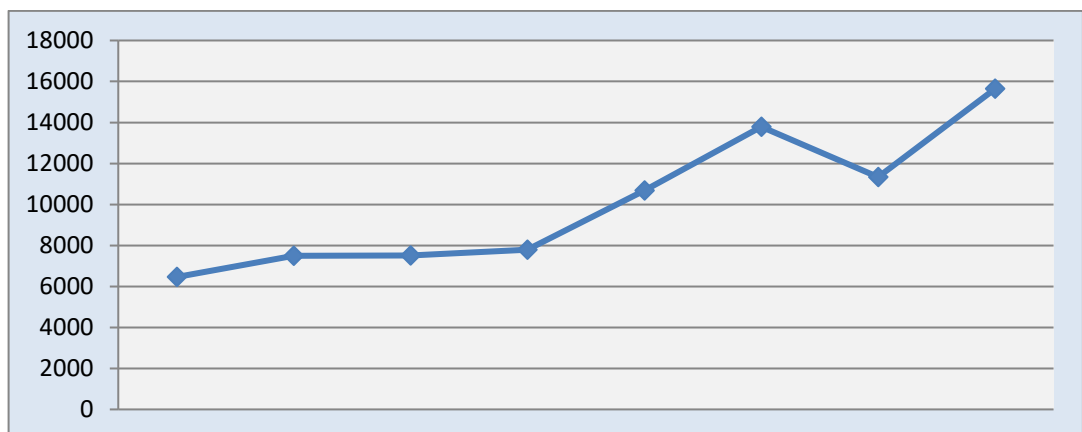

Рис. 1.5. Динаміка порушених справ про банкрутство протягом 2013-2020 р.

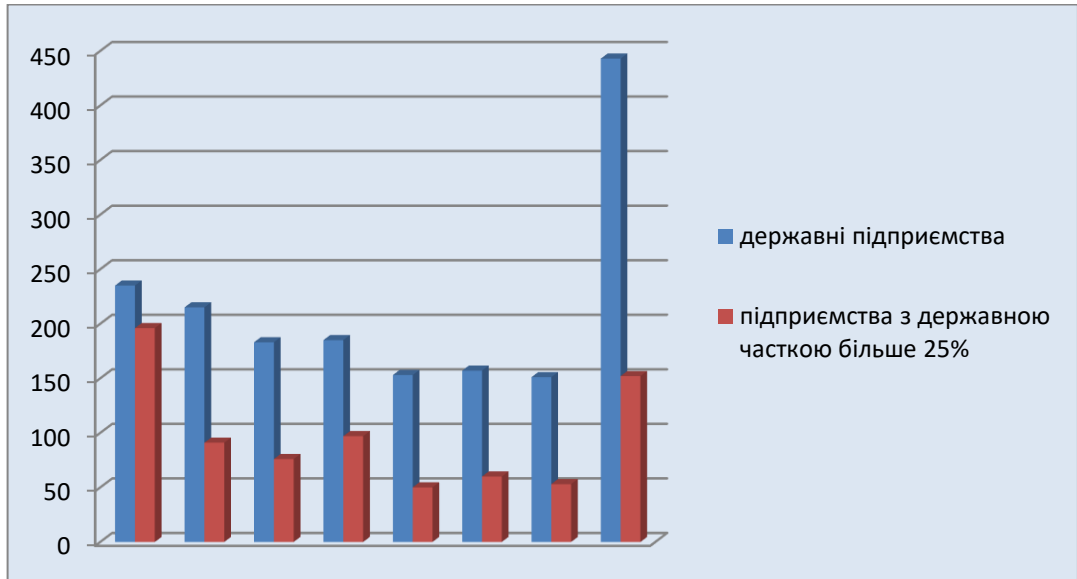

Рис. 1.6. Динаміка порушених справ про банкрутство у розрізі державних підприємств у 2013-2020 р

Як свідчать дані таблиці 1.3. кількість банкрутств підприємств в 2013-2020 роках щорічно зростала, причому перше найбільш активне зростання їх кількості відбулося в 2017 році (на 2892 підприємства проти приросту на 276 підприємств у 2016 році відносно 2014-го). Надалі кількість банкрутств також зростала, і в 2018 році їх чисельність збільшилася ще на 3109 підприємств. Проте в наступному 2019 році кількість банкрутств скоротилася на 2454 випадки, хоча їх рівень все ще перевищував рівень 2016 року. Водночас за 2013-2019 роки кількість підприємств, що збанкрутували, зросла на 4878 одиниць.

Більшість збанкрутілих в 2013-2020 роках підприємств належать до недержавних форм власності. При цьому кількість банкрутств підприємств, що перебувають у державній власності, в дослідженому періоді скоротилася на 84 підприємства. Скорочення чисельності державних підприємств-банкрутів відбувалося в усіх досліджених роках, крім 2018, коли їх кількість зросла на чотири підприємства. Водночас найбільше скорочення збанкрутілих державних підприємств мало місце в 2015 році - на 32 підприємства порівняно з 2014 роком. При цьому якщо в 2013 році серед

державних підприємств-банкрутів переважали підприємства з високою часткою державного капіталу (196 із 235 підприємств), то надалі частка таких підприємств скорочувалася, і в 2019 році складала 53 підприємства із 151 збанкрутілих. У цілому, на нашу думку, скорочення чисельності підприємств-банкрутів, що перебувають у державній формі власності, можна пояснити як покращенням управління даними підприємствами, так і скороченням їх чисельності через приватизаційні процеси.

Початок економічної кризи наприкінці 2019 року справив негативний вплив на статистику банкрутств підприємств в Україні. Так, за даними зведеної інформації по Департаменту з питань банкрутства, станом на 01.02.2021 року загальна кількість підприємств, які перебувають в процедурах банкрутства становила 14642, що на 3304 одиниці більше, ніж в 2019 році. При цьому з них кількість державних підприємств складає 443 одиниці, що на 292 підприємства більше, ніж в 2019 році. Серед державних підприємств-банкрутів також зросла частка підприємств, у капіталі яких частка державного капіталу перевищує 25 %, зросла до 152 одиниць, тобто на 106 підприємств. Характерним є також те, що переважна більшість державних підприємств-банкрутів знаходяться у стадії ліквідації (177 підприємств, в тому числі з часткою державного капіталу понад 25 % - 56 підприємств) [72].

Переважає кількість підприємств-банкрутів, зазнає ліквідації. Так, впродовж січня 2021 року було ліквідовано 452 підприємства, тоді як відновлення платоспроможності відбулося тільки на 9 підприємствах (з них одне державне). Лише на шести підприємствах було укладено мирову угоду, і на двох - виконано боржником всі зобов'язання перед його кредиторами. Водночас протягом січня було порушено 527 нових справ про банкрутство, з яких 5 - стосовно державних підприємств [72].

Банкрутство підприємства безпосередньо пов'язане з погіршенням його фінансового стану і отриманням збитків. За даними Державної служб

статистики, в 2020-2021 роках частка збиткових підприємств України суттєво зросли (див. рис.1.7., без урахування малих підприємств) [68].

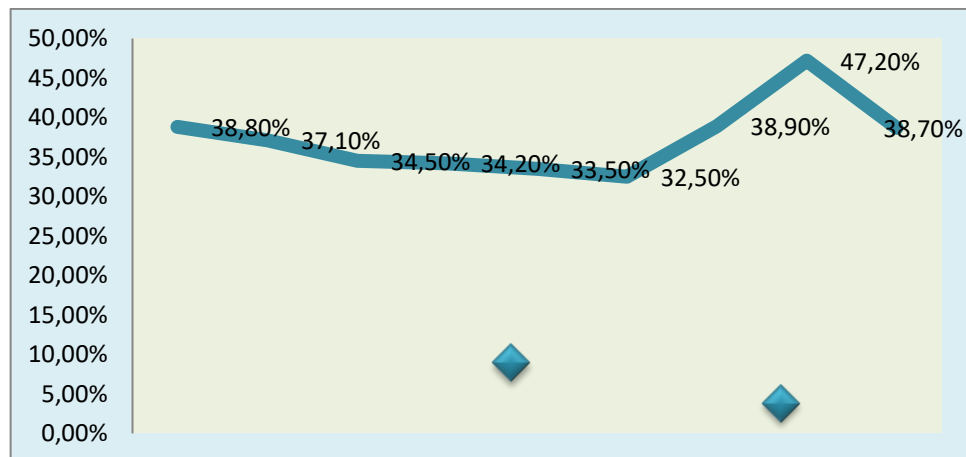

Рис.1.7. Частка підприємств(%), що отримали збиток в загальній кількості підприємств України в 2013-2021 роках.

За даними аналізу рис.1.7., з 2013-2018 рік чисельність збиткових підприємств скорочувалася, починаючи з 2019 року, суттєво почала зростати. Найнижча чисельність збиткових підприємств спостерігалася в 2018 році - 32,5 %. В наступному році їх кількість зросла до 38,9 %, а в 2020 році - до 47,2 %, а в 2021 році - 38,3 %. Тобто, негативний вплив фінансової кризи на фінансовий результат діяльності підприємств став відчутним в 2019 році, що і призвело до різкого зростання банкрутств у 2020-2021 роках (див. табл. 1.4., 1.6. та рис.1.8.) [68]. Чисельність підприємств, що отримали збиток від господарської діяльності, відрізняється за видами економічної діяльності та за регіонами країни. Так, найбільше збитків отримали підприємства, що займаються торгівлею автомобілями та мотоциклами, їх технічним обслуговуванням та ремонтом - 60,7 % підприємств цього виду діяльності, а також підприємства будівельної сфери - 57,7 %, промисловості - 52 %, а також комунального господарства, надання індивідуальних послуг, діяльності у сфері культури і спорту - 51,3 %.

Найменша питома вага збиткових підприємств в 2021 році була в сільському господарстві – 18,1 %. Тому, можна передбачити, що саме підприємства тих галузей, де отримуються найбільші збитки, мають надалі найвищий ризик банкрутства.

Таблиця 1.4.

Питома вага збиткових підприємств у загальній кількості підприємств за областями України у % за 2013-2021 рр.

Регіон	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Україна	38,8	37,1	34,8	34,2	33,5	33,5	37,2	39,9	43,6
Вінницька	40,0	33,4	31,8	31,0	29,6	29,2	35,5	38,3	41,3
Волинська	43,5	35,2	32,8	32,7	32,0	30,7	37,7	40,9	47,4
Дніпропетровська	43,0	43,3	39,2	38,5	36,8	35,3	38,3	42,1	45,4
Донецька	36,5	36,2	33,4	33,4	33,1	29,7	34,0	38,0	42,1
Житомирська	47,8	40,7	37,4	34,5	34,2	32,2	38,6	41,7	44,3
Закарпатська	26,0	22,6	20,8	20,0	19,0	18,9	25,2	25,1	40,2
Запорізька	41,4	41,9	35,6	35,4	33,7	32,8	35,1	38,0	45,4
Івано-Франківська	40,2	36,8	28,2	27,0	24,1	23,6	26,9	30,2	40,2
Київська	36,5	35,6	34,9	32,8	31,4	31,6	36,9	39,7	42,4
Кіровоградська	34,1	31,2	35,2	27,1	26,1	26,0	30,3	30,7	44,0
Луганська	36,9	35,3	31,8	33,4	32,9	30,2	33,4	36,8	48,2
Львівська	38,6	39,7	37,5	34,8	33,5	31,9	35,0	38,2	46,1
м. Київ	34,9	34,1	34,5	34,4	35,7	36,2	44,1	36,4	42,5
Миколаївська	35,6	40,4	36,4	32,6	31,4	30,6	35,4	43,7	44,5
Одеська	39,7	40,1	31,7	37,3	36,0	36,9	39,6	41,5	43,0
Полтавська	39,5	40,2	36,3	34,1	32,6	29,1	32,2	35,0	44,4
Рівненська	46,1	32,7	31,8	35,9	33,1	31,0	37,0	42,6	44,0
Сумська	40,5	41,3	39,9	34,1	32,4	30,5	32,7	35,5	43,2
Тернопільська	44,8	42,9	36,2	31,1	29,7	26,3	32,9	33,1	41,9
Харківська	40,5	41,2	36,5	39,2	39,4	36,9	40,3	42,9	46,6
Херсонська	44,8	35,2	33,0	33,8	32,4	32,7	36,5	39,0	46,5
Хмельницька	44,4	43,1	38,3	33,7	32,5	30,9	35,5	38,2	37,8
Черкаська	40,7	38,0	36,6	31,0	30,5	29,0	32,5	35,0	41,3
Чернівецька	43,6	34,1	38,3	34,7	32,1	30,5	37,5	36,9	42,0
Чернігівська	46,6	38,0	36,6	35,7	33,4	30,2	32,9	37,8	46,8

Найбільше збиткових підприємств в 2021 році було в таких областях України, як Луганська (48,2 %), Волинська (47,8 %), Чернігівська (46,8 %), Харківська (46,6 %). Найменше підприємств, що отримали збиток, в Закарпатській області (30,2 %), Хмельницькій області (37,8 %) та Івано-Франківській (41,7%).

Але найбільші обсяги збитків у вартісному вираженні були отримані підприємствами в областях з високорозвиненою промисловістю – Полтавській (- 419,7 млн. грн.). Найбільше прибутків отримано у м. Києві (3507,8 млн. грн.), Київській області (75,4 млн. грн.) та Харківській області

(65,9 млн. грн.). Підприємства Хмельницької області в 2019 році отримали сумарні збитки в сумі 4,9 млн. грн., Івано-Франківської – збитки у сумі 90,9 млн. грн. [72].

Можна сказати, що регіони з меншою питомою вагою промислових підприємств також мають менше передумов для зростання чисельності підприємств-банкрутів на своїй території. Це підтверджує приклад Хмельницької області, де значною є частка сільськогосподарських підприємств, які в сучасній економічній ситуації зазнають менших збитків.

За даними Світового банку і Міжнародної фінансової корпорації позиція України у рейтингу «Ведення бізнесу» за індикатором «закриття бізнесу» є низькою порівняно з іншими країнами світу і за останні роки на краще не змінилась. За показником «закриття бізнесу» Україна у 2020 році посіла 145 місце серед 181 країни світу, бізнес-клімат яких досліджувався; у 2021 році - 145 місце серед 183 країн. Низький рейтинг України за показником «закриття бізнесу» свідчить про наявність в українському законодавчому полі, яке регулює правові аспекти процедури банкрутства суб'єктів господарської діяльності, певних перешкод для припинення діяльності підприємства, а також про відсутність в останні три роки прогресивних реформ у цій сфері державного регулювання. Україна має низький рейтинг за показником «закриття бізнесу» і порівняно з іншими країнами регіону (Східна Європа та Центральна Азія) - 26 позиція із 27, випереджаючи у 2021 році лише Албанію [69].

Державний Департамент з питань банкрутства наводить останні аналітичні дані щодо ситуації банкрутства в Україні станом на 01.05.2015, які представлені в табл. 1.5 [72].

Таблиця 1.5

Аналітична інформація Державного Департаменту з питань банкрутства
станом на 01.05.2015 р.

Інформація щодо підприємств	Кількість
Загальна кількість підприємств, які перебувають в процедурах банкрутства, з них:	14 265
державних підприємств;	331
підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує 25 %	236
Кількість припинених протягом квітня 2021 року справ, з них:	674
державних підприємств	11
підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує 25 %	4
відсутнього боржника	445

Отже, як видно з табл. 1.5, кількість припинених справ щодо банкрутства - 674, в той час як в процедурах банкрутства перебуває близько 14265 підприємств. Крім того, варто відзначити, що під загрозою банкрутства в Україні перебувають у переважній більшості малі та середні підприємства, а стабільність розвитку ринкової економіки, як відомо, залежить від ефективності функціонування в країні саме малого та середнього бізнесу. В Україні спостерігається стабільна тенденція до підвищення ролі малого підприємництва в економіці.

Починаючи з 1994 року переважну більшість банкрутств в Україні становлять підприємства малого бізнесу та комерційні структури приватного сектору. Випадки банкрутства великих промислових підприємств досить рідкісні, оскільки фінансово вони більш міцні, і нерідко держава надає їм певну фінансову підтримку [72].

Ознаки фінансової неспроможності підприємств України:

- несвоєчасне подання та викривлення фінансових показників в звітності підприємства;
- різке зменшення коштів на рахунках підприємства;
- збільшення дебіторської заборгованості;
- зменшення дебіторської заборгованості при одночасному росту запасів готової продукції;
- «старіння» рахунків дебіторів;

- розбалансування дебіторської й кредиторської заборгованості;
- ріст кредиторської заборгованості при відставанні темпів зміни залишків коштів;
- зниження обсягів продажів;
- різке збільшення обсягів продажів як факт «скидання» продукції перед ліквідацією підприємства;
- різке збільшення обсягів продажів за рахунок невиправданого збільшення закупівель, капітальних витрат;
- конфлікти на підприємстві, звільнення осіб із числа керівництва, різке збільшення числа прийнятих рішень і аналогічні психологічні й соціальні ознаки.

Отже, є всі підстави стверджувати, що проблема управління власним капіталом підприємств в Україні є актуальною.

Співвідношення власного та позикового капіталу, яке відповідало вимогам оптимальності в умовах відносно стабільної економічної ситуації не може залишатися оптимальним для підприємства, що знаходиться в умовах фінансової кризи.

У будь-якому випадку на формування структури капіталу підприємства особливо впливає специфіка вітчизняного бізнес-середовища, яка надає перевагу максимально можливому використанню власних коштів через підвищені ризиків, втрати контролю або банкрутства підприємства. Саме це позначається на обсягах і якості джерел позикових коштів. Основне навантаження в умовах кризи лягає все-таки на самофінансування підприємства при формуванні структури капіталу (рис. 1.9).

У порівнянні з докризовим періодом спостерігається збільшення частки власних коштів. Головним джерелом власних коштів підприємства є прибуток. Елементом власного капіталу прибуток стає після того, як придбає форму нерозподіленого прибутку. Власникам підприємства доводиться робити непростий вибір між повним вилученням отриманого у звітному періоді прибутку з метою його споживання або інвестування в інші проекти;

реінвестуванням прибутку в повному обсязі в діяльність свого підприємства, оскільки в умовах кризи, при зниженні частки боргового фінансування капіталу, таке рішення може стати найбільш прийнятним; і комбінацією перших двох варіантів, що передбачає розподіл отриманого доходу на дві частини - реінвестований прибуток і дивіденди.

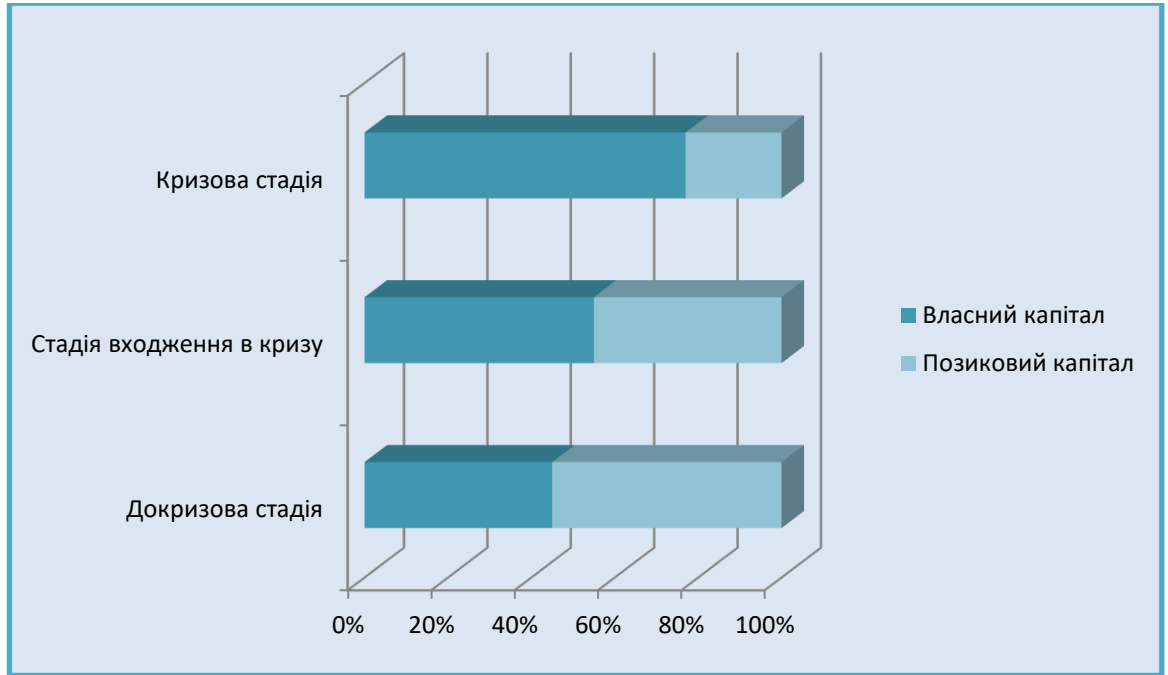

Рис. 1.9. Зміна частки власних коштів у структурі капіталу під впливом кризи

Останній варіант дозволяє знайти компроміс між поточним і відтермінованим споживанням, забезпечити нарощування обсягів фінансово-господарської діяльності. У більш жорстких, кризових умовах доводиться реінвестувати весь отриманий прибуток у діяльність підприємства, щоб не допустити банкрутства.

Отже, кризова ситуація характеризується не лише неплатоспроможністю підприємства, а й урахуванням інтересів його власників і кредиторів. При визначенні ефективності вкладень у власний капітал необхідно враховувати можливості альтернативного використання інвестованих ресурсів. Вибір концепцій кризової оптимізації структури капіталу має здійснюватися з урахуванням їх ризикованості та фінансової здійсненності.

В умовах сучасної економічної ситуації стратегія оптимізації структури капіталу передбачає: приріст власного капіталу і скорочення його відтоку.

Рішення щодо приросту власного капіталу повинні бути направлені на оптимізацію цінової політики; скорочення величини постійних і змінних витрат; здійснення податкової політики, що забезпечує оптимізацію податкових платежів; проведення прискореної амортизації основних засобів та інше.

Скорочення відтоку власного капіталу передбачає зниження інвестиційної активності підприємства; здійснення дивідендної політики, що забезпечує зростання чистого прибутку; переоформлення короткострокового кредиту в довгостроковий; спрощення організаційної структури управління. Ці дії спрямовані на приведення складу капіталу, окремих підрозділів і майнового комплексу в цілому до таких пропорцій, які сприяють мінімізації заборгованостей, нарощування вхідних та економії вихідних фінансових потоків.

Висновки до першого розділу

1. У результаті дослідження ми прийшли до висновку, що капітал це - капітал підприємства є основним чинником виробництва, головним вимірником його ринкової вартості, головним джерелом формування добробуту його власників. Він характеризує фінансові ресурси підприємства, що приносять дохід, та відбиває процес створення розподілу та використання і відтворення фінансових ресурсів як у масштабах окремого підприємства, так і всієї економічної системи держави.

2. Існують різні підходи щодо класифікації капіталу. В економічній літературі часто зустрічається класифікація капіталу за джерелами його формування (залучення, фінансування), але підходи авторів до виділення видів капіталу різняться. Так, деякі автори розрізняють його за джерелами формування – власний, залучений та позиковий капітал підприємства.

3. Власний капітал відіграє дуже важливе значення для підприємства і є найважливішим чинником розвитку підприємства, безпосередньо впливає на прибутковість суб'єкта господарювання і його ринкову вартість. Збільшення власного капіталу можливе за умови росту величини складових, які позитивно впливають на його розмір та мінімізації тих елементів, які спричиняють на нього негативний вплив. Оптимальну структуру капіталу підприємства визначити доволі складно, але більшість літературних джерел вказують на те, що, з метою забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання, частка власного капіталу повинна бути більша, ніж 50 %.

4. Динаміка порушення справ про банкрутство в Україні має негативну тенденцію до збільшення. Більшість збанкрутілих в 2013-2020 роках підприємств належать до недержавних форм власності. Переважна кількість підприємств-банкрутів зазнає ліквідації. Так, впродовж січня 2021 року було ліквідовано 452 підприємства, тоді як відновлення платоспроможності відбулося тільки на 9 підприємствах (з них одне державне).

5. На підприємствах у яких виникають проблеми з фінансовою стійкістю, ліквідністю та платоспроможністю необхідно здійснювати управління, що сприятиме запобіганню та ефективній боротьбі з кризою.

6. Ключовим питанням у формуванні оптимальної структури капіталу в умовах кризи є оцінка раціональності співвідношення окремих груп джерел коштів у складі власного і позикового капіталу підприємства.

7. Структура джерел фінансування діяльності підприємства у різних сферах діяльності різна. Тим більше ця структура не може не змінитися в умовах кризи. Це залежить від багатьох факторів і перш за все від виду діяльності, тривалості виробничо-комерційного циклу, структури та ефективності використання активів, здатності організації формувати чистий приплив грошових коштів; важливе значення має інвестиційна і дивідендна політика, ціна позикового капіталу і інші фактори.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СКЛАДУ СТРУКТУРИ ТА ДИНАМІКИ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ

2.1 . Економічна характеристика банківської установи

АТ «Акцент-Банк» - А-Банк (до 2007 року Український кредитний банк) — український роздрібний банк, зареєстрований 30 жовтня 1992 року з головним офісом у місті Дніпро. Головними співвласниками А-Банку, станом на грудень 2016, є брати Суркіси, Григорій та Ігор, та їхні доньки. У серпні 2015 року вони придбали 96.6 % акцій у власників ПриватБанку.

Банк розпочав свою діяльність 1992 року під назвою «Український кредитний банк» (УКБ) у місті Києві. У другій половині 2007 року УКБ перейменовано в Акцент-банк. Головний офіс з Києва перенесено у Дніпро.

У листопаді 2013 року ПриватБанк заявив про продаж своєї частки Акцент-банку. У кінці 2015 року Григорій Суркіс, його брат та їхні доньки викупили 96.6 % акцій у ПриватБанку.

Для того, щоб краще описати економічну діяльність банку та зрозуміти її особливості, необхідно розглянути стратегічну мету банку, яка поставлена правлінням банку.

Головна стратегічна мета банку досягти та закріпити позиції банку в першій п'ятірці найбільших банків України.

Основні стратегічні пріоритети банку:

1)Ефективність

- Централізація функцій і оптимізація бізнес-процесів
- Збільшення рентабельності операцій
- Інвестування у високі технології

2) Управління ризиками

- Ефективна робота у бік покращення та оптимізації діючого кредитного портфелю

- Активне формування нового диверсифікованого кредитного портфелю з урахуванням ліквідності прийняттого рівня ризику та прозорості для клієнтів

- Управління ліквідністю

3) Клієнти, сервіс, продуктовий ряд

- Розробка нових більш привабливих та структурованих продуктів для клієнтів, виходячи із індивідуальних потреб клієнтів

- Направленість роботи на сегменти клієнтів, найбільш пріоритетних/стратегічних для банку

- Підтримка партнерських відносин зі стратегічними клієнтами протягом всіх періодів економічних циклів розвитку економіки

4) Диверсифікація структури доходів банку

Спеціалізація Банку. Банк є універсальною банківською установою, пропонує максимально повний перелік банківських послуг і активно працює з різними групами клієнтів по всій території України.

Види діяльності, які здійснює банк, відповідають статуту банку. Предметом діяльності банку є виконання банківських та інших операцій, згідно з наданими Національним банком України ліцензіями та дозволами.

Зокрема, приватні клієнти – фізичні особи та підприємці користуються такими послугами як іпотечне кредитування, кредитування на придбання автомобілів, розміщення коштів на депозитних рахунках, грошові перекази у національній та іноземній валюті, повний набір сучасних платіжних інструментів, в тому числі – платіжні картки міжнародних платіжних систем Visa International та MasterCard WorldWide.

Для корпоративних клієнтів банк «Акцент-Банк» розробляє максимально повний перелік банківських послуг, зокрема розрахунково-касове обслуговування, кредитування як з внутрішніх ресурсів Банку, так і у рамках кредитних ліній міжнародних фінансових організацій, фінансування міжнародної торгівлі, проектне фінансування, документарні операції,

послуги електронних систем зв'язку, лізинг, операції з цінними паперами, корпоративні й зарплатні платіжні картки та інше.

Банкам-партнерам Банк «Акцент-Банк» пропонує різноманітні послуги, серед яких ведення рахунків у національній та іноземних валютах, здійснення платежів, документарні операції, торгове фінансування, фінансування міжнародної торгівлі, операції з платіжними картками, консультаційні послуги.

Банк використовує сучасні телекомунікаційні, інформаційні та платіжні системи: SWIFT, REUTERS-DEALING, TELEX, систему електронної пошти НБУ, СЕП НБУ.

Організаційна структура банку. Загальнонаціональна мережа Банку станом на 1 січня 2021 року включала 279 структурний підрозділ, розташований у всіх регіонах України. Переважна більшість структурних підрозділів Банку є повнофункціональними точками продажу, які надають приватним і корпоративним клієнтам повний спектр банківських послуг на найвищому якісному рівні.

Структура управління Банком створена таким чином, щоб забезпечити достатню прозорість бізнесу й одночасно полегшити процес прийняття рішень. Структурні підрозділи банку:

Головний офіс – розробляє стратегію банку, управляє та розвиває мережу філій Банку, розробляє всю нормативно-методологічну базу та стандартизує всі процеси Банку.

Дирекція – структурний підрозділ, що надає повний комплекс банківських послуг клієнтам у рамках установлених лімітів в межах окремого регіону і має у безпосередньому підпорядкуванні відділення.

Філія – відокремлений структурний підрозділ банку, який здійснює банківську діяльність від імені банку в обласному (районному) центрі, що надає весь спектр банківських послуг за програмами Банку в рамках установлених лімітів і що має на своєму балансі відділення по всій області.

Для того, щоб краще зрозуміти, як саме працює банк, тобто які в ньому функціонують департаменти та підрозділи, хто здійснює керівництво та веде аудит, ми повинні розглянути його організаційну структуру. На перший погляд його організаційна структура відрізняється від структури інших банків, але загалом має дуже багато спільних ознак. Тобто нам необхідно всього лиш розглянути усі нюанси, які притаманні організаційній структурі банку та проглянути, чим саме вони займаються (рис. 2.1).

Характеристика банківської діяльності. Банк «Акцент-Банк» входить до групи найбільших банків України. Банк динамічно розвивається й активно впроваджує європейські стандарти якості обслуговування клієнтів, нові банківські технології, розширює спектр фінансових послуг, налагоджує довгострокові, взаємовигідні ділові відносини. Банк зарекомендував себе як стабільна, надійна і прозора структура в очах не тільки українських партнерів, а і фінансових кіл ближнього і дальнього зарубіжжя.

В 2021 році успішно продовжується співпраця з ЄБРР щодо низки існуючих проектів:

Програма сприяння торгівлі (Trade Facilitation Programme) ЄБРР, статус банка-емітента, загальний ліміт – 40 мільйонів доларів США;

Програма довгострокового кредитування малого та середнього бізнесу (SME-2) за рахунок коштів ЄБРР, загальний ліміт – 20 мільйонів доларів США, строк кредитування до 5 років;

Програма мікрокредитування (ЄБРР), загальний ліміт – 7 мільйонів доларів США, строк кредитування до 5 років;

Програма іпотечного кредитування, загальний ліміт – 20 мільйонів доларів США, строк кредитування до 10 років;

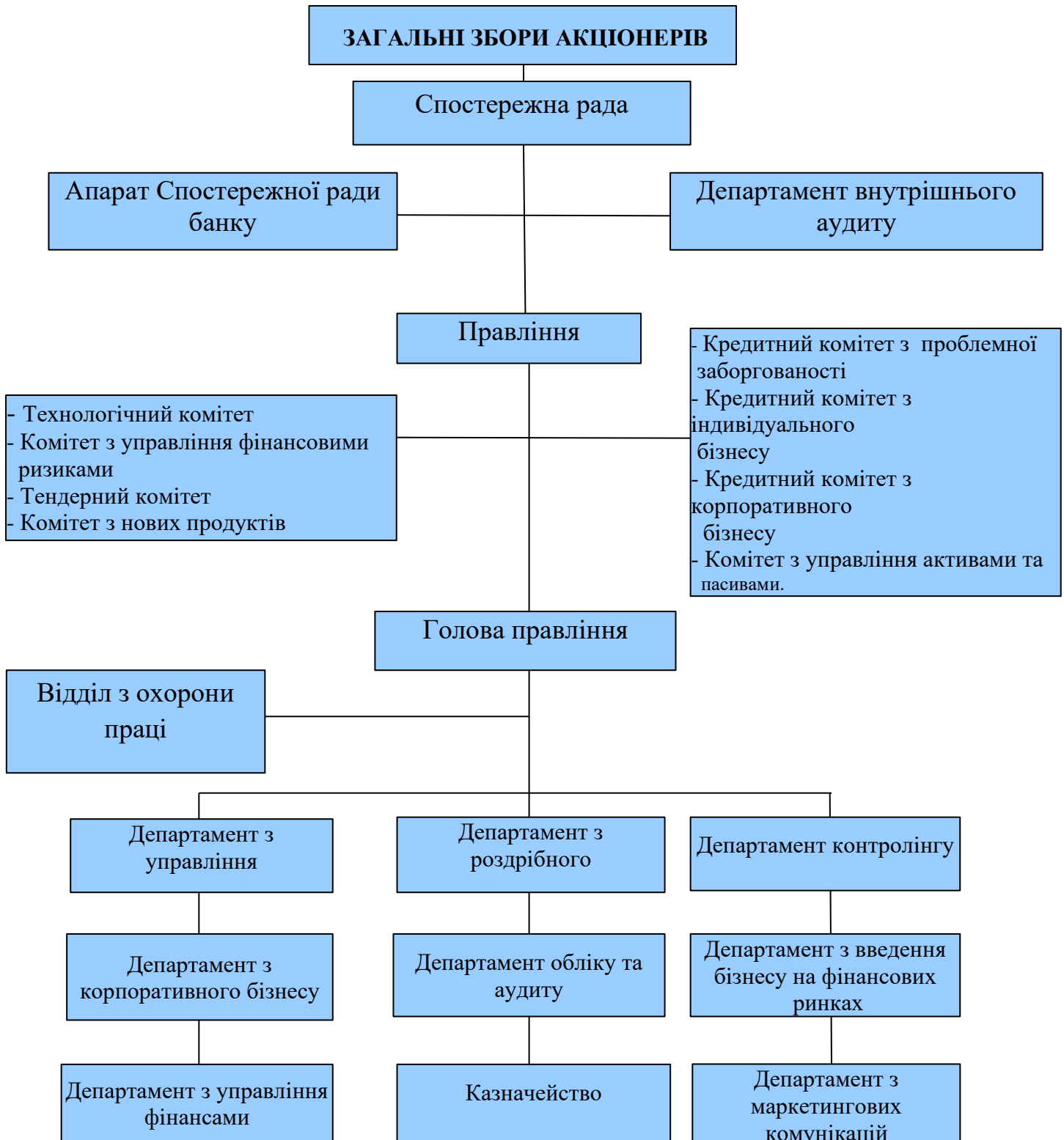

Рис 2.1. Організаційна структура банку

Програма підвищення енергоефективності (UKEEP), загальний ліміт – 25 мільйонів Ресурси: доларів США, строк кредитування – до 5 років.

Головним напрямком розвитку банківських послуг є кредитування корпоративного бізнесу та індивідуального бізнесу.

Результати роботи АТ «Акцент-Банк» з корпоративним бізнесом в 2021 році показали нарощення бази корпоративних клієнтів на 3 280 юридичних осіб, виконавши стратегічний план розвитку на 2021 рік, яким було передбачено приріст клієнтської бази Банку до 22 020 юридичних осіб (рис.2.2).

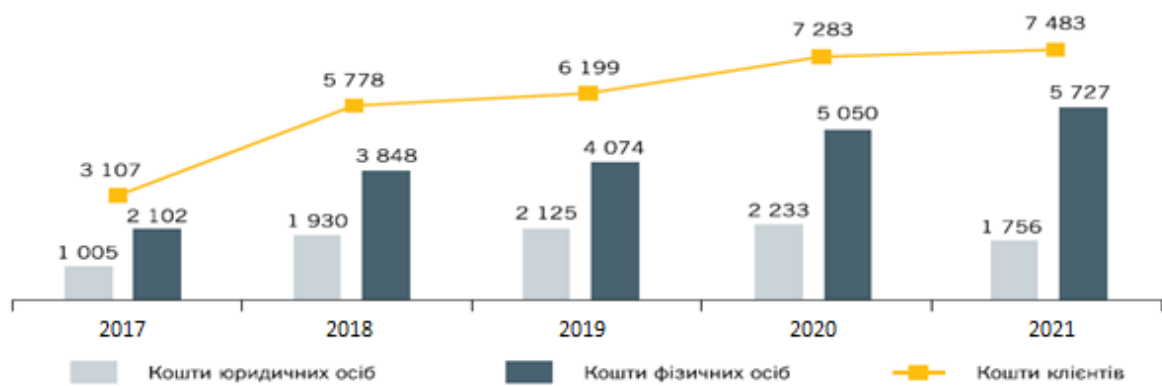

Рис. 2.2. Динаміка коштів клієнтів АТ «Акцент-Банк» 2016-2020 рр.(млн. грн.)

До сегменту корпоративних клієнтів банку АТ «Акцент-банк» входять комерційні, державні, напівдержавні підприємства, фінансові заклади, громадські організації. Клієнтська корпоративна база Банку включає юридичних осіб від флагманів української економіки до підприємств середнього та малого бізнесу різних напрямків діяльності. Різні напрямки діяльності клієнтів визначають відмінності їх потреб в тих чи інших фінансових продуктах, що вимагає сегментації клієнтської бази Банку за галузевою ознакою. Розробка якісних банківських продуктів у відповідності до вимог кожної галузевої групи та створення ефективного механізму забезпечення реалізації фінансових продуктів, що пропонуються АТ «Акцент-Банк», дозволяють здійснювати плідну співпрацю з усіма сегментами клієнтської бази Банку. Сегмент VIP-клієнтів включає не тільки

найбільших юридичних осіб, які є для Банку високодохідними клієнтами, але й VIP-обслуговування фізичних осіб – керівників та засновників компаній-клієнтів категорії VIP, членів їх сімей. Сегмент малого та середнього бізнесу включає, малі та середні підприємства і приватних підприємців - фізичних осіб.

До сегменту індивідуального бізнесу (роздрібний сегмент) належать послуги Банку для фізичних осіб в тому числі – іпотека та фінансування нерухомості, авто кредитування та інше.

Сегмент міжбанківського бізнесу головним чином включає транзакції, пов’язані з операціями Банку на фінансових ринках (рис. 2.3).

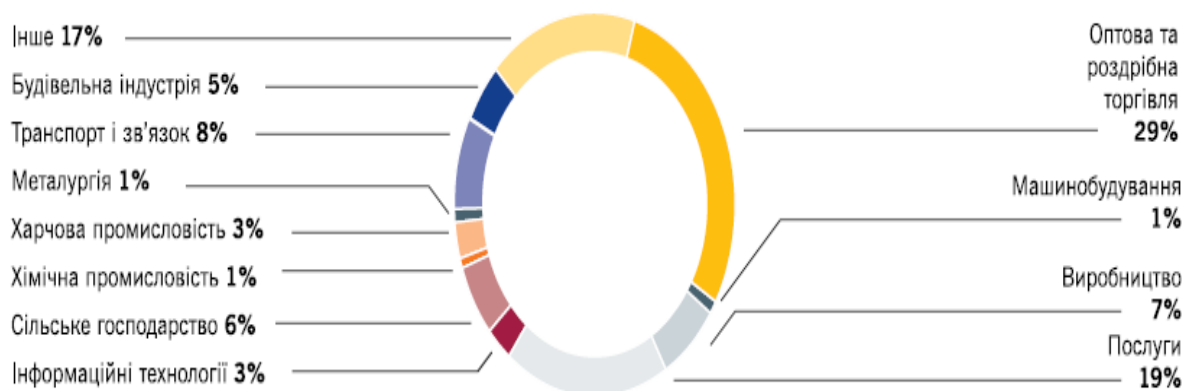

Рис. 2.3. Галузева структура кредитування на 2021 рік

Щодо роботи з приватними особами то тут банк діє в двох напрямках одночасно : залучення коштів на депозити та кредитування населення.

Кредити для населення. Банк пропонує своїм клієнтам широку лінійку кредитних продуктів. Серед них: кредити на купівлю нових автомобілів; кредити на купівлю нового житла; кредити на купівлю нерухомості на вторинному ринку; споживчі кредити під заставу майна.

Пріоритетним останнім часом стало кредитування купівлі автомобілів. Відсоткова ставка по автокредиту одна із найнижчих на ринку України.

Розмір початкового внеску при купівлі автомобіля в кредит становить від 20% вартості транспортного засобу.

АТ «Акцент-Банк» надає наступні види іпотечних кредитів: на купівлю житла на первинному і на вторинному ринку, на ремонт існуючого житла. Так як кредитування на первинному ринку пов'язане з ризиком не введення об'єкта в експлуатацію, банк віддає перевагу фінансувати лише ті об'єкти, в задачі яких він впевнений. Це, як правило, ті об'єкти, в яких банк є управителем фонду фінансування будівництва або які фінансуються у тому числі за рахунок коштів банку.

Депозити для банку АТ «Акцент-Банк» є одним із найголовніших джерел поповнення позикового капіталу. Далі ці гроші банк інвестує в цінні папери, або надає їх у позику іншим клієнтам, хто цього потребує (рис.2.4).

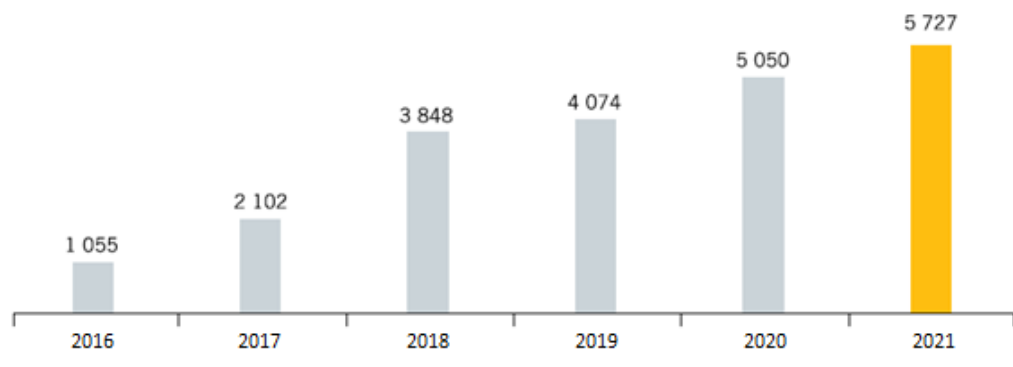

Рис. 2.4. Динаміка депозитних коштів 2015-2020 рр.

У 2020 році залишки коштів на рахунках фізичних осіб у АТ «Акцент-Банк» збільшилися з 5 049,553 млн. до 5 727,253 млн. грн., тобто більше ніж у 1,1 рази, що дозволило в рейтингу банків за даним показником посісти 8-ме місце. Протягом 2020 року кількість клієнтів — фізичних осіб у банку збільшилася з 417 554 чоловік до 484 349 тис. чоловік тобто більше ніж в 1,2 рази.

Банк постійно намагається надавати своїм клієнтам нові депозитні та кредитні продукти, тим самим збільшує вклади населення, залучаючи нові кошти, які потім використовує для кредитування.

АТ «Акцент-Банк» у 2020 році сконцентрував свою увагу на проведенні процесів внутрішньої трансформації та централізації, в тому числі переведенні філій банку на єдиний баланс. Але разом з цим діяльність АТ «Акцент-Банк» у 2020 році була спрямована на розробку та впровадження нових продуктів і технологій обслуговування різних груп клієнтів, збереження існуючої ресурсної бази, активізацію роботи щодо залучення коштів нових клієнтів, підтримання ліквідності на належному рівні, проведення заходів щодо покращання якості кредитного портфеля та поступове відновлення кредитування (рис. 2.5).

Конкурентна позиція

	Позиція	Частка ринку, %
Чисті активи	14	1,7
Кредитно-інвестиційний портфель	14	1,6
Кошти клієнтів	14	1,8
Зареєстрований статутний капітал	9	3,3
Зобов'язання	13	1,9

Рис. 2.5. Конкурентна позиція банку АТ «Акцент-Банк» у 2021 році.

АТ «Акцент-Банк» належить до групи найбільших банків України і посідає 14-те місце серед усіх фінансових установ України за розміром чистих активів, обсяг яких у 2021 році становив 14 021 млн. грн.

Проаналізувавши фінансовий стан банку ми можемо прийти до висновку, що банк має перспективні напрямки розширення своєї діяльності. Його фінансова діяльність включає в себе загалом операції з депозитами та кредитуванням. Банк активно залучає вклади населення та здійснює політику активного кредитування. За останні роки він залучив у свій кредитний портфель значну суму коштів та акцентує свою політику на наданні кредитів як юридичним так і фізичним особам. Також банк

проводить нині активну антикризову політику щодо підвищення прибутку за рахунок введення нових видів банківських продуктів.

2.2 Аналіз співвідношення, складу, структури та динаміки власного і позикового капіталу банку

Для того, щоб зрозуміти, як саме банківський капітал впливає на його економічну діяльність та як саме його оптимізувати, необхідно спочатку провести аналіз його складу та структури і головне оцінити співвідношення між власним і позиковим капіталом, так як не оправдано мати значний обсяг лише власного капіталу взагалі, а особливо в умовах кризи. Тому склад капіталу будь-якого банку необхідно аналізувати з власного та позикового капіталу. Аналізуючи ці два види капіталу, ми зрозуміємо, чим саме займається банк, які його пріоритети в бізнесі та які в нього напрямки подальшого розвитку [26, с. 356]. Склад капіталу банку «Акцент-Банк» представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Склад капіталу банку АТ «Акцент-Банк»

Позиковий капітал	Власний капітал
кошти банків	Статутний капітал
кошти клієнтів	Резервний капітал
Інші залучені кошти(до запитання)	Резерви переоцінки
Відстрочені податкові зобов'язання	Непокритий збиток
Відстрочені податкові зобов'язання	
Фінансові зобов'язання	
Резерви за зобов'язаннями	
Субординований борг	
Інші зобов'язання	

Необхідно підкреслити, що власний капітал використовують для своєрідного захисту інтересів вкладників і кредиторів та покриття збитків від банківських операцій. За цих умов вважається прийнятним, якщо розмір власного капіталу становить не менше 4 % загальних активів банку. Однак, в умовах кризи має бути більш суттєвим власний капітал.

Відомо, що власний капітал банку поділяється на капітал-брутто та капітал-нетто.

Власний капітал-брутто — це сума всіх фондів банку та нерозподіленого прибутку за балансом.

Власний капітал-нетто — це капітал-брутто за мінусом вкладень банку в господарську діяльність підприємств та організацій, акцій акціонерних товариств, витрат майбутніх періодів, відвернених коштів. Тобто капітал-нетто — це та частина власних коштів банку, що може бути використана як кредитні ресурси [50, с.70].

Розмір власного капіталу визначається кожним банком самостійно і залежить від багатьох чинників, основними серед яких є:

— рівень мінімальних вимог НБУ до статутного капіталу. Підвищення вимог збільшує потребу у власному капіталі;

— специфіка клієнтури банку. При значній кількості дрібних вкладників власних коштів потрібно буде менше, ніж за наявності великих вкладників

— характер активних операцій. Наявність значного обсягу ризикованих операцій потребує відносно більшого розміру власного капіталу.

Щодо позикового капіталу, то тут необхідно відмітити, що для банку як правило його частка в пасивах банку становить не менше 80 %. Значення менше цієї величини означає більш високу фінансову стійкість банку, проте негативно характеризує його ділову активність.

Уточнимо, які саме зобов'язання відносяться до інших та інших фінансових зобов'язань. До інших зобов'язань відносять рахунки до запитання серед них виділяють: рахунки ЛОРО, кошти юридичних осіб, кошти бюджету та позабюджетних фондів, кошти фізичних осіб, короткострокові депозити, поточна кредиторська заборгованість банку. До інших фінансових зобов'язань банку відносять кошти, що були інвестовані в банк через випущені ним депозитні сертифікати до запитання [25, с.149].

Необхідно розглянути, яким є склад пасивів банку. Це нам дасть змогу

зрозуміти в подальшому його структуру та від чого перш за все залежить його діяльність на ринку фінансових послуг (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Склад капіталу АТ «Акцент-Банк» 2017-2021 рік.

ПОЗИКОВИЙ КАПІТАЛ	2017	2018	2019	2020	2021
кошти банків	4557966	8588056	8793509	2862530	1045584
кошти клієнтів	7739840	6328654	7385940	7557710	6687888
Боргові цінні папери, емітовані банком	311686	781875	2	123755	1
Інші залучені кошти	0	1835465	287426	166958	106114
Відстрочені податкові зобов'язання	20184	9394	0	0	0
Інші фінансові зобов'язання	0	25786	13985	14867	36881
Інші зобов'язання	441935	661288	27681	1454454	26924
Субординований борг	0	385673	1074019	1072064	1076472
Резерви за зобов'язаннями	0	7692	4083	3968	3120
усього	13071511	18623883	17586645	13256306	8982984
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	2017	2018	2019	2020	2021
Статутний капітал	1121000	1622926	2261688	4430469	5934619
резервний капітал	34001	138321	142022	153833	154971
резерви переоцінки	69565	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток(непокритий збиток)	122716	127908	-537163	-3819500	4598448
усього	1347282	1889155	1866547	764802	1491

Як бачимо, з наведеної таблиці 2.2 позиковий капітал значно перевищує власний капітал банку, що не досить добре в період кризи. Досить багато розділів в позиковому капіталі мають поточний характер, тобто до поточних зобов'язань належать фінансові та інші зобов'язання, тимчасово залучені кошти, податкові борги, тобто те, що банк АТ «Акцент-Банк» повинен віддати державі, але має дозвіл від податкової інспекції на податкову відстрочку. Щодо довгострокового капіталу, то ми бачимо, що його частка постійно зростає. Для банку субординований борг - це звичайні незабезпечені боргові капітальні інструменти (складові елементи капіталу), які відповідно до договору не можуть бути взяті з банку раніше п'яти років. Сума субординованого боргу, уключеного до капіталу, щорічно зменшується

на 20 відсотків її первинного розміру протягом п'яти останніх років дії договору.

Таблиця 2.3

Структура капіталу банку АТ «Акцент-Банк» 2017-2021р.
зобов'язання банку

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	2017	2018	2019	2020	2021
кошти банків	34,87	46,11	50,00	21,59	11,64
кошти клієнтів	59,21	33,98	42,00	57,01	74,45
Боргові цінні папери, емітовані банком	2,38	4,20	0,00	0,93	0,00
Інші залучені кошти	0,00	9,86	1,63	1,26	1,18
Відстрочені податкові зобов'язання	0,15	0,05	0,00	0,00	0,00
Інші фінансові зобов'язання	0,00	0,14	0,08	0,11	0,41
Інші зобов'язання	3,38	3,55	0,16	10,97	0,30
Субординований борг	0,00	2,07	6,11	8,09	11,98
Резерви за зобов'язаннями	0,00	0,04	0,02	0,03	0,03
усього	100	100	100	100	100

Власний капітал

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	2017	2018	2019	2020	2021
Статутний капітал	83,20	85,91	121,17	579,30	397,99
резервний капітал	2,52	7,32	7,61	20,11	10,39
резерви переоцінки	5,16	0,00	0,00	0,00	0,00
Нерозподілений прибуток(непокритий збиток)	9,11	6,77	-28,78	-499,41	-308,38
усього	100	100	100	100	100

Усі види капіталу різняться за своєю питомою вагою у складі капіталу банку, тому необхідно розглянути саму структуру банку, та проаналізувати частки усіх його складових протягом 2017-2021 років.

Позиковий капітал АТ «Акцент-Банк» займає лівову частку у структурі капіталу підприємства. Загалом характеризує кошти, що банк залучив для здійснення своєї діяльності. Найперше, на що хотів звернути увагу — кошти банків. У 2017-2019 роки вони займали найбільшу частку позикового капіталу на довгостроковій основі. Банк через мережу своїх партнерів залучав відносно дешевий капітал так як ставки по виплатам іншим банкам

була на 2-3% річних меншою ніж ставки по депозитам для юридичних осіб та населення. У 2019 році у зв'язку з економічною кризою ця частина капіталу почала активно вилучатися іншими банками через брак коштів. Протягом цих років ми спостерігаємо зростання на 11,24% 2017-2018 роках та 3,89% протягом 2018-2019рр. Далі структура змінилась на спадну і як видно з таблиці, на 2021 рік кошти інших банків в структурі АТ «Акцент-Банк» займають лише 11,34%.

Наступним показником, що є нині найвагомим у позиковій структурі банку — кошти клієнтів. Це кошти юридичних та фізичних осіб, які вкладені на довгостроковій основі та використовуються банком у процесі своєї господарської діяльності. З обрахунків, що представлені в таблиці видно, що їх склад у структурі зобов'язань АТ «Акцент-Банк» постійно збільшується. Зростання депозитної бази відбувалося в основному за рахунок приросту коштів фізичних та юридичних осіб, а не за рахунок міжбанківських кредитів, що є позитивною тенденцією. Так, ми бачимо, що кошти клієнтів починаючи з 2018 року постійно зростають: у 2018 році їх було 6328654 тис. грн, тоді як у 2019 році їх сума збільшилась на 88% і стала дорівнювати 7385940 тис. грн. Характерно, що основним джерелом зростання коштів фізичних осіб є збільшення залучення строкових депозитів, як правило, терміном більше одного року, що свідчить про підняття довіри до банку клієнтів з кожним роком. На кінець 2021 року кількість депозитів фізичних та юридичних осіб зросла до 6687888 тис. грн. . Це свідчить про те, що банк повністю перейшов з міжбанківських кредитів до користування коштами населення та юридичних структур. Динаміка зростання коштів за строковими вкладками постійно зростала, починаючи з 2019 року: 16,71%, у 2020 році — 2,39% і у 2020 році — знизилась на 11,51%. Це свідчить також про те, що банк веде активну виважену політику залучення коштів через їх більш дешевизну, порівняно з банківськими кредитами, що нині вже є дорожчими, ніж кошти клієнтів, так як нині ставка по депозитам коливається від 15-20% в залежності від строку вкладу, тоді як міжбанківський кредит коштує

дорожче. У 2020 році їх кількість становила 7557710 тис. грн. а у 2021 році — 6687888 тис. грн. З цього всього ми можемо зробити висновок, що протягом цих років спостерігалась стабільна тенденція залучення коштів клієнтів і ми бачимо, що у 2021 році їх частка трохи зменшилась, порівняно з 2021 на 11%. Це було викликано тим, що великі вкладники юридичні особи забрали свої депозити для інвестування своїх проектів.

Інші залучені кошти замають невелику долю у всіх кредитах та в основному вони є коштами, що надавались банку як допомога на ведення актуальних програм, передбачених по договору з міжнародними фінансовими організаціями. Так АТ веде активне співробітництво з Міжнародним Банком реконструкції та розвитку. Як бачимо, що з кожним роком частка цих коштів у структурі позикового капіталу постійно знижувалась. Так, у 2018 році, їх сума була максимальною за весь аналізований період та дорівнювала 1835465 тис. грн. У 2020 році, МББР зменшив фінансування та вже їх структура дорівнювала 287426 тис. грн., що на 84% менше ніж у 2019 році. Цю тенденцію також можна ще пояснити тим, що банк виділив вирішив погасити цю частину боргів. У 2020 та 2021 роках їх кількість також зменшувалась відповідно 166958 грн. та у 2021 році аж до 106114 тис. грн. відповідно.

Інші фінансові зобов'язання протягом всього періоду мали різну тенденцію. У 2018 році їх кількість становила 25786 тис. грн., тоді як у 2019 році, з настанням фінансової кризи, їх кількість різко зменшилась на 11801 тис. грн, тобто на 45%. Це сталося також через те, що люди боялись втратити вкладені ними кошти і так як левова частка з інших зобов'язань становить депозити до запитання, то відповідно вкладники зняли з рахунків майже половину вкладів — 46%. У 2020 році їх кількість становила різко підвищилась до 1454454 тис. грн, банк розмістив кошти, У 2021 році їх кількість знову різко зменшилась, це пов'язано з тим, що банк погасив значну частину своїх поточних зобов'язань та в його структурі залишились в основному вклади до запитання і тому їх фактична кількість становила 26924

тис. грн., що в свою чергу для банку є позитивною тенденцією, через підвищення поточної ліквідності та платоспроможності.

Таблиця 2.5

Динаміка позикового капіталу у 2017-2021 роках.

Обчислення динаміки і відносному абсолютному варіанті, грн.	У абсолютному варіанті			
	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ				
кошти банків	4030090,00	205453,00	-5930979,00	-1816946,00
кошти клієнтів	-1411186,00	1057286,00	171770,00	-869822,00
Боргові цінні папери, емітовані банком	470189,00	-781873,00	123753,00	-123754,00
Інші залучені кошти	1835465,00	-1548039,00	-120468,00	-60844,00
Відстрочені податкові зобов'язання	-10690,00	-9394,00	0,00	0,00
Інші фінансові зобов'язання	25786,00	-11801,00	882,00	22014,00
Інші зобов'язання	219353,00	-633607,00	1426773,00	-1427530,00
Субординований борг	385673,00	688346,00	-1955,00	4408,00
Резерви за зобов'язаннями	7692,00	-3609,00	-115,00	-848,00
усього змін	5552372,00	-1037238,00	-4330339,00	-4273322,00
	у відносному значенні, %			
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ				
кошти банків	88,42	2,39	-67,45	-63,47
кошти клієнтів	-18,23	16,71	2,33	-11,51
Боргові цінні папери, емітовані банком	150,85	-100,00	6187650,00	-100,00
Інші залучені кошти	-	-84,34	-41,91	-36,44
Відстрочені податкові зобов'язання	-53,23	-100,00	-	-
Інші фінансові зобов'язання	-	-45,77	6,31	148,07
Резерви за зобов'язаннями	-	-46,92	-2,82	-21,37
усього змін	42,48	-5,57	-24,62	-32,24

З даних таблиці 2.5. видно, що субординований борг банк отримав від НБУ та як бачимо повинен виплачувати кожного року його протягом 5 років. Його сума збільшилась на 385673 тис. грн. у 2018 році, а на протязі 2019-2021 років, він фактично залишався на поточному рівні, так як банк домовився про відстрочку його виплати.

Загалом, якщо ми подивимось на динаміку усього позикового капіталу, то ми побачимо що їх величина збільшилась лише у 2017-2018 роках і становила 13071511, тоді як протягом 2019-2021 роках його величина

постійно зменшувалась і у 2021 році він становив 8982984.

За ці роки банк зменшив величину позикового капіталу. З одного боку це є досить добрим знаком, так як банк збільшує свою фінансову незалежність, тоді як з іншого банк втрачає кошти, які він би міг використати для кредитування та підвищення прибутковості.

Тепер охарактеризуємо власний капітал. Він у АТ «Акцент-Банк» є не таким великим як позиковий капітал. Власний капітал включає в себе три головні складові: статутний капітал, резервний капітал та нерозподілений прибуток чи збиток. Найголовнішим показником є статутний капітал. Він виражає ті кошти, що були внесені акціонерами при створенні підприємства. Також в ньому міститься заборгованість, що була внесена власниками для його збільшення. Резервний капітал банку є своєрідним резервом, який створюється для того, щоб банк міг відповідати по своїм боргам перед акціонерами та кредиторами.

Для того, щоб зрозуміти, як саме за аналізований період змінився власний капітал, необхідно проаналізувати його по показниках у абсолютному та відносному відношенні (табл.. 2.6.).

Таблиця 2.6

Аналіз динаміки власного капіталу АТ «Акцент-Банк»

У абсолютному відношенні, грн.				
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021
Статутний капітал	501926,00	638762,00	2168781,00	1504150,00
резервний капітал	104320,00	3701,00	11811,00	1138,00
резерви переоцінки	-69565,00	0,00	0,00	0,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	5192,00	-665071,00	-3282337,00	-778948,00
усього зміни	541873,00	-22608,00	-1101745,00	726340,00
У відносному відношенні,%				
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021
Статутний капітал	44,77	39,36	95,89	33,95
резервний капітал	306,81	2,68	8,32	0,74
резерви переоцінки	-100,00	-	-	-
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	4,23	-519,96	-611,05	-20,39
усього зміни	40,22	-1,20	-59,03	94,97

Насамперед слід відмітити, що в банку у складі власного капіталу переважним є статутний капітал. Для забезпечення фінансової стійкості він повинен зростати, а тим більше в умовах кризи. Він весь час змінювався та протягом 2017-2021 років зазнавав змін у своєму обсязі. Так, у 2017 -2018 роках він мав позитивну тенденцію. Взагалі у 2018 році він становив 1121000 тис. грн.. тоді як у 2019 він також збільшився на 638762 тис. грн. тобто на 39% та почав становити 1622926 тис. грн. Як бачимо у 2021 році він став максимально великим 5934619. Це відбулося після його переоцінки та після емісії нових акцій, які купували вже діючі власники банку.

Для банку позитивним є те, що власні кошти акціонерів реально збільшуються, в свою чергу зменшує фінансову залежність від зовнішніх інвесторів, це особливо має значення в період кризи. Дана ситуація гарантує захист від банкрутства банку.

Далі проаналізуємо тенденцію зміни резервного капіталу. У 2017 році він був невеликим та становив всього 34001 тис. грн.. Далі він почав систематично збільшуватись. Це також має позитивну тенденцію адже збільшення резервного капіталу свідчить про те, що банк знижує ризик виникнення мінімальної ліквідності. Тобто банк зможе відповідати по своїм боргам. Далі ми бачимо, що постійно йде також позитивна тенденція. За 2018-2021 роки він відповідно збільшувався на 2,68%, потім у 2020 – 8,32% і у 2021 – 0,74%. Відповідно у 2021 році резервний капітал становить 154971 тис. грн.

Нерозподілений прибуток та непокритий збиток є мабуть найцікавішим варіантом у власному капіталі. Він показує реальні збитки чи прибутки банку. В нашому варіанті ми бачимо, що у 2017 та 2018 роках він був приблизно на стабільному рівні та становив відповідно 122716 тис. грн. та 127908 тис. грн. Далі тенденція йде негативна. Для будь-якої організації це є негативним явищем, так як фактично на від'ємний залишок цієї статті зменшується в подальшому статутний капітал. Його рівень почав катастрофічно падати так як у 2019 році він становив - 537163 тис. грн., тоді

як у 2020 він ще зменшився та став а на рівні 3819500 тис. грн. а у 2021 році він уже фактично зменшився ще до - 4598448 тис.. грн. Нажаль для банку це є невтішним результатом, так як в подальшому для покриття цих боргів банку необхідно буде на цю суму зменшувати статутний капітал, що знову ж таки знизить банківський капітал та його фінансову залежність від зовнішніх інвесторів.

2.3 Аналіз впливу структури власного і позикового капіталу на ефективність функціонування банку в умовах кризи

Оцінка структури капіталу, зумовлює також необхідність визначити ефективність його використання. В цьому плані найпершим завданням є визначення показників, які характеризують структуру підприємства. Вплив структури капіталу на ефективність його діяльності є першочерговим завданням для оптимізації його структури. Іншими словами, нам необхідно визначити, якою саме має бути співвідношення капіталу банку для того, щоб забезпечити його стабільну роботу та створити для банку умови відносної фінансової безпеки.

В ідеалі, для того щоб оцінити вплив структури капіталу банку на його діяльність необхідно здійснити наступний аналіз його пасивів:

- аналіз структури пасивів за джерелами формування ресурсів (співвідношення власного капіталу та зобов'язань);
- визначення розміру власного капіталу, його структури та достатності;
- аналіз дотримання основних нормативів достатності капіталу;
- аналіз зміни статутного капіталу банку;
- дослідження та оцінка обґрунтованості розподілу прибутку;
- аналіз структури зобов'язань з позиції витратності та стабільності ресурсної бази;
- розроблення стратегії розширення клієнтської бази з метою здешевлення ресурсів;

— оцінка ділової активності банку щодо залучення ресурсів;

На нашу думку, для здійснення поставленого завдання нам необхідно виконати два завдання:

1) здійснити аналіз показників, що характеризують структуру власного та позикового капіталу.

2) здійснити аналіз показників достатності капіталу, вплив капіталу на потенційний прибуток підприємства.

Тож для початку проаналізуємо показники відношення у структурі капіталу, які є однаковими для будь-якого періоду, в тому числі і періоду кризи.

Перший показник — це коефіцієнт фінансової стійкості. Він розраховується як відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу і показує загальну суму власного капіталу банку до його підсумку балансу. Нормативним значенням є 50% для підприємства, але так як банк це структура з високою концентрацією позикового капіталу, то тут норматив трохи відрізнятись і для банку він буде 25%. Його можна обрахувати наступним чином:

$$K_{fc} = \frac{BK}{\text{Баланс}} \quad (2.1) \quad [26, \text{с.132}]$$

Наступний показник, що має вплив на структуру капіталу підприємства це коефіцієнт концентрації позикового капіталу. Він розраховується як відношення позикового капіталу підприємства чи банку до валюти балансу підприємства і показує його питому вагу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність. Для підприємства цей показник не більше 0,5 тоді як для банку його величина може бути до 0,8. Ми можемо обрахувати його за формулою:

$$K_{ккк} = \frac{ПК}{\text{Баланс}} \quad (2.2) \quad [26, \text{с.135}]$$

Коефіцієнт фінансування розраховується як співвідношення залучених коштів до власних. Тобто іншими словами це відношення позикового до власного капіталу. Цей коефіцієнт характеризує залежність

підприємства від залучених засобів. Для банку його нормативом можна вважати 4, тобто для банку величина позикового капіталу може перевищувати в 4 рази. Розраховується за формулою:

$$K_{\phi} = \frac{ПК}{ВК} \quad (2.3) \quad [26, \text{с.133}]$$

Коефіцієнт фінансового левериджу розраховується як співвідношення довгострокового позикового капіталу до власного капіталу. Цей показник характеризує залежність підприємства чи банку від довгострокових зобов'язань. Для підприємства цей показник в нормативі є 2-2,5 тоді як для банку він є більшим і може коливатися від 3-4. Тобто в середньому для банківських структур цей показник буде 3,5. Розраховується

за формулою:
$$K_{\phi л} = \frac{ДПК}{ВК} \quad (2.4)$$

Коефіцієнт структури позикового капіталу розраховується як відношення короткострокових зобов'язань до всього позикового капіталу. Сам коефіцієнт характеризує частку короткострокових зобов'язань до позикового капіталу. Для банку цей показник є невисоким та його норматив є приблизно 0,1-0,2. Його розраховують за формулою.

$$K_{стк} = \frac{КЗ}{ПК} \quad (2.5) \quad [32, \text{с.187}]$$

Тепер, прорахувавши всі вище згадані показники, ми можемо побачити наступні результати, викладені у таблиці 2.7. :

Таблиця 2.7

Показники фінансового стану банку АТ «Акцент-Банк» за 2017-2021

Коефіцієнти	2017	2018	2019	2020	2021
Коф. фінансової незалежності	0,09	0,09	0,10	0,05	0,14
Коф. концентрації позикового капіталу	0,91	0,91	0,90	0,95	0,86
Коф. фінансування	9,70	9,86	9,42	17,33	6,02
Коф. фінансового левериджу	9,13	7,90	8,67	13,62	5,19
Коеф. структури позикового капіталу	0,03	0,14	0,02	0,12	0,02

Отож, за цими результати видно, що на жаль для банку аналізовані коефіцієнти є не нормативними.

Коефіцієнт фінансової незалежності АТ «Акцент-Банк» протягом 2017-2021 років був нижчим за норму. У 2018-2019 роках він був 9% і потім збільшувався, за виключенням 2020 року, коли банк отримав позику від МБРР та НБУ. Але він різко збільшився у 2021 році і став 11%. Для банку нормативним є значення не менше 20%. Зменшення цього коефіцієнта означає збільшення загрози бути залежним від кредиторів та ризику стати банкрутом.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу є взагалі оберненим до першого коефіцієнту. Його динаміка як бачимо в основному зменшувалась, і проти 2017 року, де частка позикового капіталу становила 91% до 2021 року, де частка вже становила 86%. Банк постійно намагався проводити політику збалансованості власного та позикового капіталу, тому постійно вилучав зайві позикові кошти зі структури, сплачуючи свої борги.

Коефіцієнт фінансування також фактично показує відношення залучених коштів, тобто ми бачимо, що його тенденція є позитивною та щороку зменшувалась, і у 2021 році позиковий капітал уже був більший тільки у 6 разів від власного, проти 2017 року, де цей коефіцієнт був на рівні 9.

Коефіцієнт фінансового левериджу також постійне зниження, це означає, що довгостроковий капітал по відношенню до довгострокових зобов'язань поступово збільшується. Так, ми бачимо що за всі роки він лише піднявся у 2020 році і становив 13,62% коли різко зросли зобов'язання банку, за рахунок міжбанківських кредитів, але у 2021 він знову ж таки різко зменшився до 5,19, так як банк розрахувався по кредитах.

Останній коефіцієнт, що потрібно проаналізувати — це коефіцієнт структури позикового капіталу. В динаміці ми бачимо, що він постійно змінюється, причому в різні роки по різному. Частка поточних зобов'язань загалом у 2017 році 0,03 тоді як у 2018 завдяки збільшенню короткострокових позик, цей показник різко збільшився. Потім у 2019 і у

2021 роках він тримався на рівні 0,02 і лише у 2020 році він знову таки піднявся до рівня 12%. З аналізу цього показника ми можемо зробити висновок, що банк в основному спеціалізується на видачі кредитів довгострокового характеру, тобто використовує у своїй діяльності кошти, що залучені на довгостроковий термін.

Тепер, коли ми визначили ситуацію з аналізом показників структури банку, необхідно визначити, як саме структура капіталу банку впливає на його ефективність при здійсненні господарської діяльності.

Суттєвим моментом при здійсненні цього аналізу є визначення достатності капіталу шляхом виконання економічних нормативів капіталу банку за трьома показниками, встановленими НБУ:

1) Н1 — регулятивний капітал банку;

Регулятивний капітал банку, невідкоригований на суму перевищення нормативів Н7 та Н9, розраховується за такою формулою:

$$PK1 = OK + ДК - В, (2.6)$$

де РК1 - регулятивний капітал банку, невідкоригований на суму перевищення нормативів Н7 та Н9(показники кредитного ризику);

OK - основний капітал (капітал 1-го рівня);

ДК - додатковий капітал (капітал 2-го рівня);

В - відвернення.

2) Н2 — норматив адекватності регулятивного капіталу;

Норматив адекватності регулятивного капіталу(Н2) показує спроможність банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями перед кредиторами після виконання ним кредитно-депозитних операцій. Цей коефіцієнт визначається як співвідношення регулятивного капіталу та зважених за коефіцієнтами ризику та платоспроможності сумарних активів. Визначається за формулою[1] :

$$H2=H1/ЗСА (2.7) \text{ де ,}$$

ЗСА - зважені сумарні активи

Н3 — норматив адекватності основного капіталу.

3) Норматив адекватності основного капіталу (НЗ) показує спроможність банку захистити кредиторів та вкладників від непередбачуваних збитків, яких може зазнати банк в процесі своєї діяльності. Сам норматив розраховується як співвідношення основного капіталу до загальних активів, за мінусом резервів за активними операціями банку. Розраховується за формулою:

$$НЗ=ОК/(ЗА-РАО) (2.8), \text{ де}$$

ОК- основний капітал,

ЗА- загальні активи,

РАО- резерви за активними операціями [5, с.143]

Пропонуємо розглянути аналіз достатності капіталу на наступній таблиці за проведеними розрахунками. Ці дані нам дадуть уявлення про те, наскільки є захищеними потенційні вкладники та кредитори банку (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8

Дослідження достатності капіталу АТ «Акцент-Банк»

Дослідження достатності капіталу	2017		2018		2019		2020		2021	
	Факт	норма	Факт	норма	Факт	норма	Факт	норма	Факт	норма
Регулятивний капітал банку	1580810	88000	2140566	100011	2595303	110000	3941927	120000	2593711	120000
нормативи адекватності регулятивного капіталу	12,04	10	13,44	10	16,68	10	28,35	10	23,63	10
нормативи адекватності основного капіталу.	7,98	4	8,95	8	12,26	9	21,22	9	17,31	9

Регулятивний капітал збільшується протягом всього періоду, навіть у період кризи 2018-2019 рр. Так , у 2017 році він становив 1580810 тис. грн., у 2018 — 2140566 тис. грн., 2019 він також збільшувався до 2595903 тис. грн. Найбільшим він був у 2020 році. 3941927 тис. грн. Наразі він є на рівні 259371 тис. грн., фактично як у 2019 році. Збільшення регулятивного капіталу є позитивним явищем, так як при його збільшенні збільшуються

можливості банку щодо покриття негативних фінансових наслідків від ведення банківської діяльності.

Як бачимо норматив адекватності регулятивного капіталу з кожним роком збільшувався. Це означає, що зростає ризик платоспроможності трохи зменшився для кредиторів банк. Чим вищий цей показник, тим спокійніше відчують себе кредитори банку та його постійні вкладники. На сьогоднішній день АТ «Акцент-Банк» має чітку зростаючу тенденцію, що в свою чергу робить його більш привабливим для потенційних вкладників та клієнтів. На кінець 2021 року він став 23,63% при мінімальному нормативі 10, тоді як у 2017 році він був лиш трохи вище нормативу і дорівнював 12,04. Найбільше значення спостерігалось у 2020 році та становило 28,35% .

З таблиці 2.8. видно, що норматив адекватності основного капіталу не був нижчим за норму. Його показник постійно зростає, що свідчить про збільшення фінансового захисту потенційних інвесторів. Якщо у 2017 році він був на рівні 8% при нормативі 4, то у 2021 році він став 17,31% при нормативі 9%. Це свідчить про дотримання банком політики платоспроможності та лояльності до своїх інвесторів та приваблювання потенційних кредиторів.

Для кращого розуміння впливу структури капіталу банку на ефективність його діяльності, необхідно проаналізувати його з погляду власного та позикового капіталу.

Залежність банку від його засновників (акціонерів, учасників) характеризує наступний коефіцієнт:

$$K_{зб} = \text{СК} / \text{БВК} \quad (2.9), \text{ де}$$

СК — сплачений статутний капітал банку, БВК — балансовий власний капітал банку.

Коефіцієнт захищеності власного капіталу розраховується за формулою:

$$K_{звк} = \text{РВК} / \text{БВК} \quad (2.10), \text{ де}$$

БВК — балансовий власний капітал, або як іноді його називають бруто-капітал, який містить як відвернений (імобілізований) власний капітал, так і фактичні залишки власного регулятивного капіталу (РВК), які можна використати для здійснення активних операцій.

РВК — регулятивний власний капітал. РВК повинен бути додатнім. Від'ємне значення РВК свідчить не лише про відсутність власних ресурсів, вкладення яких приносить дохід, а й про використання залучених та позичкових коштів не за цільовим призначенням. [8,с.100]

Ефективність використання власного капіталу характеризує коефіцієнт його рентабельності:

$$K_{\text{ВВК}} = \text{ОЗ} / \text{ВК} \quad (2.11), \text{ де}$$

ВК — власний капітал банку

ОЗ — основні засоби банку.

Коефіцієнт характеризує захищеність власного капіталу від інфляції через вкладення коштів у нерухомість, обладнання та інші матеріальні активи, що має місце у період кризи. Однак таке одностороннє використання капітальних ресурсів може призвести до погіршення ліквідності та платоспроможності банку. Визначити ефективність використання коштів власників та доцільність їх вкладання до банку можна за допомогою коефіцієнта рентабельності статутного капіталу:

$$K_{\text{рск}} = \text{ЧП} / \text{СК} \quad (2.12) \text{ де}$$

ЧП — чистий прибуток банку;

СК — сплачений статутний капітал банку [43, с.120].

Важливим показником, який характеризує власний капітал банку є мультиплікатор капіталу. Він відображає фінансовий важіль або політику в галузі фінансування: вибір джерел формування банківських ресурсів (боргові зобов'язання чи акціонерний капітал). Мультиплікатор (М) капіталу обчислюється як відношення суми загальних активів (А) до власного капіталу банку (ВКБ):

$$M = A / \text{ВКБ} \quad (2.13)$$

Отже, мультиплікатор капіталу є прямим показником фінансового важеля банку. Він показує, яку кількість гривні активів повинна забезпечувати кожна гривня власного капіталу (тобто коштів власників банку) і відповідно яка частка банківських ресурсів може бути сформована у формі боргових зобов'язань [21,с.174].

Далі продовжимо з показника – коефіцієнт кредитних вкладів. Він розраховується як відношення кредитних вкладень банку до власного капіталу. Ми бачимо, скільки на одну гривню власного капіталу припадає коштів, що люди та юридичні особи вклали в банк. Розраховуємо його за формулою.

Далі нам необхідно проаналізувати показник достатності капіталу. Коефіцієнт показує максимальну суму збитків, за яких капіталу, що залишився (чистий нетто-капітал), вистачить для забезпечення надійності коштів вкладників та інших кредиторів банку. Передбачається, що капітал банку повинен на 25—80 % покривати його зобов'язання. Показник розраховується за такою формулою:

$$P_{dk} = \frac{PBK}{\text{Довг.Пасиви}}$$

Далі необхідно визначати рівень капіталу в структурі загальних пасивів. Це нам дасть змогу побачити, скільки коштів нетто-капіталу на одну гривню позикового капіталу. Цей аналіз покаже нам, в якому саме банк знаходиться положенні щодо підняття ризику неплатоспроможності. Чим нижчий цей показник тим гірше для банку. Розраховується за формулою:

$$P_{pkzn} = \frac{PBK}{\text{зобов'язання}}$$

Тепер нам треба розрахувати вищеназвані показники та зробити висновки щодо використання банком свого капіталу та назвати необхідно назвати наслідки та позитивні моменти реального ефекту від теперішньої структури капіталу та її використання банком в процесі її господарської діяльності [9, с.211].

Розраховуємо показники використання позикового та власного капіталу ПАТ «Акцент-Банк» (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9

Показники використання власного капіталу 2017-2021 рік.

коефіцієнти	2017	2018	2019	2020	2021
Залежність банку від його засновників	0,83	0,86	1,21	5,79	3,98
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	0,68	0,51	0,76	0,59	0,92
Ефективність використання власного капіталу	0,29	0,26	0,27	0,63	0,35
коефіцієнт рентабельності:	0,05	0,01	-0,29	-0,74	-0,13
мультиплікатор капіталу	10,70	10,86	10,42	18,33	7,02
коефіцієнт достатності капіталу	0,07	0,05	0,08	0,03	0,15
Розмір кредитних вкладень	9,13	7,90	8,67	13,62	5,19
Рівень капіталу в структурі загальних пасивів	0,68	0,51	0,76	0,59	0,92

Як бачимо, з наведених даних в таблиці 2.9, що залежність банку від його потенційних засновників постійно збільшується, це свідчить про зміцнення фінансової стійкості, що надзвичайно є важливим в період кризи. Це означає, що частка коштів, що є власним капіталом банку по факту належать його засновникам на 2021 рік повністю. Це означає те, що фінансову діяльність банку акціонери повністю контролюють та мають право проводити його подальшу фінансову політику. З розрахунків наступного коефіцієнта видно, що він постійно збільшується. Це означає, що власний регулятивний капітал збільшується по відношенню з бруто-капіталом. Це означає, що банк з кожним роком підвищує свою можливість покривати збитки, завдані банком через невиправдані економічні ризики та збитки, що виникають в ході його економічної діяльності.

Коефіцієнт ефективності використання власного капіталу показує нам те, що банк інвестує кошти у нерухомість та довгострокові основні засоби з кожним роком все більше коштів. З одного боку це добре, так як таким чином він оберігає свої кошти від інфляції в умовах кризи і з кожним роком їх реальна вартість не зменшується, а зберігається, а деяка навіть і зростає. З іншого боку це має також негативні наслідки, так як банк зменшує свої

можливості щодо ліквідності капіталу та його платоспроможність зменшується і в нього з'являється ризик бути не в змозі відповідати по поточним боргам. Бачимо, що на 2021 рік, загальна вартість основних засобів сплачених за рахунок власного капіталу збільшується і становить 35%.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу нажалі має негативну тенденцію. З кожним роком він зменшується, що означає зменшення чистого прибутку. Так ми бачимо, що ще у 2017-2018 роках він був додатнім, тоді як далі його показник набув від'ємного значення. Це означає, що на кожен гривню статутного капіталу, сплаченого акціонерами банк має збитки: у 2019 р. – 3 грн. на 1 грн. капіталу, у 2020 р. – 7 грн. і лише у 2021 році він почав зменшуватись, та став 1,7 грн. на 1 грн. статутного сплаченого капіталу.

Мультиплікатор нам показує, що за останнім 2021 роком на одну гривню активів припадає 7 грн. зобов'язань. В попередні роки цей показник тримався на рівні 10 грн., за виключенням 2020 року, коли цей показник був на рівні 18 грн. Це означає, що банк трохи збільшив свою фінансову незалежність від кредиторів.

Коефіцієнт достатності капіталу має позитивну тенденцію. Але як бачимо, він навіть не перетинає межі 20%. Тобто на даний момент банк може не розраховуватись зі своїми зобов'язаннями, хоча тут ймовірність цього невелика. Але так як показник має позитивну тенденцію, то ми можемо прийти до висновку, що через пару років він зросте та буде в нормативному значенні. Строком на 2021 рік його структура була в розмірі 15%

Коефіцієнт кредитних вкладень має спадну тенденцію, що для банку на даний період є вигідно, так як зменшується вартість позикового капіталу. Тобто на 2021 рік 5 позикових гривень припадали на 1 грн. власного капіталу. Таким чином банк намагається зменшити свої витрати на обслуговування позикового капіталу, тим самим збільшивши потенційні прибутки.

Як бачимо, що загалом показники структури капіталу банку є нестабільними по всім рокам. Дуже висока концентрація позикового капіталу приводить до того що банк втрачає прибутки через сплату коштів за його користування. Банк має також високий ступінь позикового капіталу, але нажаль в нього великий показник непокритого збитку, що приводить до фактичного зменшення величини власного капіталу в загальній динаміці.

Висновки до другого розділу.

1. АТ «Акцент-Банк» є універсальною банківською установою, пропонує максимально повний перелік банківських послуг і активно працює з різними групами клієнтів по всій території України. Предметом діяльності банку є виконання банківських та інших операцій, згідно з наданими Національним банком України ліцензіями та дозволами.

2. Зокрема, приватні клієнти – фізичні особи та підприємці користуються такими послугами як іпотечне кредитування, кредитування придбання автомобілів, розміщення коштів на депозитних рахунках, грошові перекази у національній та іноземній валюті, повний набір сучасних платіжних інструментів, в тому числі – платіжні картки міжнародних платіжних систем Visa International та MasterCard WorldWide.

3. Банк має специфічну структуру власного капіталу. В основному він складається з статутного капіталу, який збільшується з кожним роком, але по факту зменшується сам власний капітал. Це обумовлено тим, що з кожним роком непокритий збиток збільшувався та в структурі власного капіталу він зменшував його аж до 2020 року, далі почав зростати. Нажаль для банку це є невтішним результатом, так як в подальшому для покриття цих боргів банку необхідно буде на цю суму зменшувати статутний капітал, що знову ж таки знизить банківський капітал та його фінансову залежність від зовнішніх інвесторів.

4. Позиковий капітал АТ «Акцент-Банк» займає левову частку у структурі капіталу підприємства. Загалом характеризує кошти, що банк

залучив для здійснення своєї діяльності. До нього входять такі складові як : кошти банків, які У 2017-2019 роки займали найбільшу частку позикового капіталу на довгостроковій основ, кошти клієнтів, це кошти юридичних та фізичних осіб, які вкладені на довгостроковій основі та використовуються банком у процесі своєї господарської діяльності. Інші залучені кошти замають невелику долю у всіх кредитах та в основному вони є коштами, що надавались банку як допомога на ведення актуальних програм, передбачених по договору з міжнародними фінансовими організаціями та інші фінансові зобов'язання, що характеризують в основному вклади до запитання.

5. Щоб оцінити вплив структури капіталу банку на його діяльність необхідно здійснити наступний аналіз його пасивів: аналіз структури пасивів за джерелами формування ресурсів (співвідношення власного капіталу та зобов'язань); визначення розміру власного капіталу, його структури та достатності; аналіз дотримання основних нормативів достатності капіталу; аналіз зміни статутного капіталу банку; дослідження та оцінка обґрунтованості розподілу прибутку; аналіз структури зобов'язань з позиції витратності та стабільності ресурсної бази; розроблення стратегії розширення клієнтської бази з метою здешевлення ресурсів; оцінка ділової активності банку щодо залучення ресурсів.

6. Як показує дослідження по основним показникам, структура банку поки що нейтрально впливає на основний фінансовий стан банку але з негативною тенденцією. Багато показників не відповідають основним вимогам для того, щоб забезпечувати банку стабільне фінансове положення та тримати міцні позиції на ринку надання фінансових послуг.

РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ БАНІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

3.1 Удосконалення показників оптимальної структури власного і позикового капіталу банку в умовах кризи

Для визначення оптимальної структури капіталу, нам перш за все потрібно визначити, вартість капіталу при його різних співвідношеннях власного та залученого капіталу.

Важливим елементом оцінки вартості підприємства є визначення вартості капіталу, який є в його розпорядженні. Це поняття характеризує ціну залучення підприємством фінансових ресурсів. Інакше кажучи, це винагорода, за яку капіталодавці погоджуються вкладати кошти в дане підприємство. Згідно із сучасними тенденціями в теорії і практиці фінансової діяльності вартість капіталу підприємства рекомендується розраховувати на основі використання так званої моделі середньозваженої вартості капіталу (WACC), яку ми розглядали у другому питанні роботи.

На основі цієї формули ми можемо розрахувати теперішню вартість капіталу, при умові, що нам відомо середню вартість залучення позикового капіталу для АТ «Акцент-Банк» - 25% та вартість власного капіталу 14%.

Взагалі очікувана ставка вартості позикового капіталу визначається на основі аналізу фінансових відносин підприємства з його кредиторами і включає всі витрати, пов'язані із залученням позикового капіталу, в т. ч. процентні платежі, дизажіо, різного роду збори тощо. Ця ставка може відповідати кредитній ставці, за якою підприємство залучає (чи може залучити) кредити. За наявності відповідних розрахункових даних ставка вартості позикового капіталу може обчислюватися за методом внутрішньої норми прибутковості (IRR).

Дані щодо реального WACC та інших моделей які ми розглянули для

виявлення альтернативних співвідношень позикового так і власного капіталу розглянемо в таблиці 3.1.

Таблиця. 3.1

Можливі варіанти оптимізації капіталу підприємства

Показник	2021	Можливі варіанти						
Частка власного капіталу	0,142	0,182	0,222	0,262	0,302	0,342	0,382	0,422
Частка позикового капіталу	0,858	0,818	0,778	0,738	0,698	0,658	0,618	0,578
Вартість капіталу, %	18,93	18,70	18,47	18,24	18,01	17,78	17,55	17,32

Ми бачимо, що на теперішній час у банку співвідношення капіталу коливається в межах 14:86 на користь позикового капіталу. При такому відношенні вартість капіталу буде майже 19%. Як бачимо, це призводить до його подорожчання як фінансового ресурсу, що використовується банком у ході своєї діяльності. Це також прямо впливає на прибуток банку, зменшуючи в потенціалі на ті відсотки, що банк змушений платити за користування капіталом.

Серед інших варіантів, що ми розраховали, видно, що найкращий варіант для банку був би останній, де співвідношення капіталу 42: 57. При такому співвідношенні банк може скоротити вартість капіталу на 1,68%. Але на даний період банк не може залучити таку кількість власного капіталу, тому на мій погляд для банку може підійти варіант 30:70, де вартість капіталу зменшиться як мінімум на 1%.

Це ми охарактеризували лише ту частину, вважаючи, що ставка вартості капіталу буде незмінною протягом всього періоду. Очікуючи тенденції на фінансовому ринку, ставки по депозитам знижуються на банківському ринку, і середня вартість цього капіталу зменшується. На даний час вже можливо залучити позиковий капітал у вигляді коштів вкладників юридичних та фізичних осіб за ціною 19%. Підрахувавши уже зі зміною цього показника, ми отримуємо наступне (таблиця 3.2):

Таблиця 3.2

Перерахунок вартості капіталу АТ «Акцент-Банк»

Показники	2021	Можливі варіанти						
Частка власного капіталу	0,142	0,182	0,222	0,262	0,302	0,342	0,382	0,422
Частка позикового капіталу	0,858	0,818	0,778	0,738	0,698	0,658	0,618	0,578
Вартість капіталу, %	14,87	14,83	14,79	14,75	14,70	14,66	14,62	14,58

Як бачимо, що в тенденції вартість капіталу фактично через зниження ставки за оплату позикового капіталу для банку може зменшитись не суттєво при зміні оптимізації капіталу. Тобто іншими словами, банк може збільшити власний капітал по факту і до 22% і вартість капіталу залишиться фактично на тому ж самому рівні. Але для підтримання ліквідності для АТ «Акцент-Банк» було б все ж таки доцільно збільшити частку власного капіталу до 30%, та зменшити позиковий капітал до 70%.

Треба також відмітити, що у процесі оцінки вартості власного та позикового капіталу слід чітко виокремлювати очікувану ціну, за яку інвестори будуть згодні вкладати кошти в підприємство, та очікувану рентабельність власного капіталу. Різниця полягає в тому, що останній показник розраховується з використанням балансової вартості власного капіталу. Натомість ціна залучення власного капіталу визначається на основі.

Далі необхідно розглянути як саме ми можемо оптимізувати показники впливу структури капіталу на його діяльність.

Удосконалення показників використання капіталу банку ми можемо провести на основі його даних по цим показникам за останні 5 років.

Для аналізу показників застосовується матриця даних, складена із стандартизованих ознак. Стандартизація дозволяє позбутися від одиниці виміру, як вартісної, так і натуральної. Одночасно відбувається вирівнювання дисперсії (кожна дисперсія дорівнює одиниці), а також значень ознак (всі

середні арифметичні дорівнюють нулю), що небажано, тому що через це кожна ознака однаково впливає на результати аналізу.

Спочатку розглядаємо нашу матрицю. Її члени будуть дорівнювати саме основним показникам, що були порашовані за 5 років та буде мати такий вигляд:

Таблиця 3.3

Матриця спостережень

0,83	0,86	1,21	5,79	3,98
0,68	0,51	0,76	0,59	0,92
0,29	0,26	0,27	0,63	0,35
0,05	0,01	-0,29	-0,74	-0,13
10,70	10,86	10,42	18,33	7,02
0,07	0,05	0,08	0,03	0,15
9,13	7,90	8,67	13,62	5,19
0,68	0,51	0,76	0,59	0,92

Ми бачимо, що на протязі 5 років одні показники покращувались, інші зменшувались, тому наша задача, визначити, який же для банку буде ідеальний варіант при розрахунку показників для його оптимізованої структури.

Для проведення подальших розрахунків необхідна стандартизація яка дозволяє звести всю одиницю виміру до безрозмірної величини, тобто вирівняти значення ознак. Стандартизувати показники можна за формулою:

$$Z_1 = X/X_{\text{сер}} \quad (3.1), \text{ де [31, с.17]}$$

X- показник, член матриці.

X_{сер} - середнє значення показника за 5 років.

Для початку ми визначимо середнє значення по всім даним показникам.

X сер	2,54	0,69	0,36	-0,22	11,47	0,08	8,90	0,69
-------	------	------	------	-------	-------	------	------	------

Тепер ми можемо за допомогою даних визначити матрицю стандартизованих значень, яка буде мати наступний вигляд:

Таблиця 3.4

Матриця стандартизованих значень

-1,703	-1,676	-1,323	3,258	1,445
-0,012	-0,178	0,065	-0,104	0,229
-0,069	-0,099	-0,089	0,267	-0,011
0,269	0,229	-0,071	-0,518	0,092
-0,766	-0,610	-1,046	6,865	-4,444
-0,008	-0,026	0,002	-0,044	0,075
0,227	-1,005	-0,232	4,724	-3,714
-0,012	0,513	0,756	0,587	0,920

Після визначення елементів матриці спостережень і їх стандартизації проводиться диференціація ознак, при цьому всі змінні необхідно розділити на стимулятори і дестимулятори. Підставою такого поділу є характерний вплив кожного з показників на рівень розвитку досліджуваного об'єкта. Ознаки, які надають позитивний (стимулюючий) вплив на загальний рівень розвитку об'єкта, називаються стимуляторами, а ознаки, що уповільнюють розвиток підприємства, – дестимуляторами. Поділ ознаки на стимулятори і дестимулятори – основа для визначення оптимальних показників.

Визначення стимулятора та дестимулятора проводиться на основі максимізації чи мінімізації показників [42, с.175].

Стимуляторами стали такі показники як коефіцієнт захищеності власного капіталу, так як при його піднятті зростає фінансова безпека банківського капіталу, ефективність зростання власного капіталу, так як він характеризує, як саме банк вдало використовує наявний капітал у процесі господарської діяльності, Коефіцієнт рентабельності, так як він показує нам як використовується ефективно статутний капітал підприємства. Коефіцієнт

достатності капіталу також відноситься сюди, так як він характеризує наявність власного регулятивного капіталу для стабілізації фінансових ресурсів для покриття збитків та непередбачуваних фінансових наслідків.

Дестимулятори це ті показники, які за своєю суттю при зниженні мають позитивний характер і навпаки. До таких ми відносимо залежність банку від його засновників. Чим менший цей показник, тим менша залежність банку від засновників. Хоча щодо цього показника не має загальної думки. Багато вчених вважають, що він повинен мати десь середнє значення [30, с.137].

Середнє значення мають такі показники як коефіцієнт кредитних вкладень так як дуже мала кількість цього показника означає, що банк має недостатню кількість фінансових ресурсів для надання кредитів, що в свою чергу може сказатись на прибутках банку, з іншого боку їх надмірна кількість збільшує ціну капіталу що призводить до зменшення виручки в тому числі та зменшення рентабельності банку.

Тепер визначимо, якими мають бути показники на основі відповідних значень в матриці (табл. 3.5.).

Таблиця 3.5

Оптимізовані показники для АТ «Акцент-Банк»

Кзбв	Кзвк	Кевкк	Крент	М	Кдк	Крк	Кксзп
0,83	0,69	0,25	0,05	11,47	0,15	8,67	0,69

Перший показник залежності банків від інвесторів можна тримати на такому рівні, якщо збільшити показник нерозподіленого прибутку та кількість резервного капіталу. Так як нерозподілений прибуток банку має тенденцію до постійного зниження, то статутний капітал став фактичним та єдиним джерелом власного капіталу.

Другий показник захищеності власного капіталу нам рекомендовано тримати на рівні 0,69. Цього можна досягти, якщо банк буде мати регулярний капітал хоча б 70% величини від власного балансового капіталу. Тобто банку

необхідно тримати на такому рівні нетто-капітал.

Третій показник ефективності використання власного капіталу має бути на рівні не більше 25-27%. Це значить, що АТ «Акцент-Банк» повинен мати в нерухомості не більше ніж 25% тоді як по факту у нього станом на 2021 рік у нього цей показник був в обсязі 36%.

Коефіцієнт рентабельності повинен бути на рівні не менше 5%, щоб банк почував себе фінансово-стабільною структурою, тоді як насправді він цей коефіцієнт має від'ємне значення та як показує нам фін звітність це відбувається через збільшення збитків від банківської діяльності. Наразі цей показник знаходиться на рівні -22%, що на мою думку є катастрофічним показником. Банк повинен знизити витрати та намагатись знайти нові джерела прибутку та нових клієнтів. Потрібно вилучити також прострочену заборгованість.

Мультиплікатор банківської діяльності в принципі знаходиться на нормальному рівні.

Коефіцієнт достатності капіталу також знаходиться на не досить низькому у рівні -15%. Але взагалі він має бути більший, так як він характеризує по суті ліквідність банку. У банку повинно бути не менше 20% на погашення своїх зобов'язань.

Коефіцієнт кредитних вкладень оптимальним буде для банку на рівні 8,67 грн. на гривню вкладеного власного капіталу. В принципі це якраз оптимальний варіант, так як ці кошти банк зможе використовувати в процесі господарської діяльності для максимізації прибутку.

Рівень капіталу в структурі загальних пасивів повинен бути на рівні 70%. Це значить, що у банку на даний момент вистачає коштів для покриття довгострокових зобов'язань.

3.2 Дослідження факторів, що впливають на вибір співвідношення власного і позикового капіталу.

Багато фахівців у галузі фінансового менеджменту стверджують, що не має єдиних рецептів ефективного співвідношення власного та позикового капіталу не лише для однотипних підприємств, але і для банків на різних стадіях їх розвитку та за різної кон'юнктури товарного і фінансового ринків. Вагоме значення у визначенні співвідношення власних та позичених коштів у банку потрібно надавати факторам, які впливають на підприємницький ризик, особливо в умовах кризи.

Отже, більшість науковців вважає, що оптимальна структура власного і позикового капіталу залежить від низки факторів, врахування яких є одним із напрямків її оптимізації [14, с.287].

Рішення менеджменту компанії відносно вибору джерел фінансування формується під впливом ряду об'єктивних і суб'єктивних факторів, які лягають в основу методів оптимізації структури капіталу:

1) оптимізація структури власного і позикового капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності, яка передбачає використання механізму фінансового левериджу .

2) оптимізація структури власного і позикового капіталу за критерієм мінімізації його вартості, заснована на попередній оцінці вартості власного і залученого капіталу і багатоваріантних розрахунках середньозваженої вартості капіталу;

3) оптимізація структури власного і позикового капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків, пов'язана з процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових активів банку.

Для того, щоб правильно оптимізувати капітал, то нам потрібно перш за все дослідити вплив окремих факторів на показники діяльності банків (табл.. 3.6).

Таблиця 3.6

Основні фактори формування оптимальної структури власного капіталу та їх вплив на нормативне значення коефіцієнта автономії.

№	Фактори	Індикатор	Вплив у разі збільшення індикатори	Характеристика
1	Стадія життєвого циклу підприємства	"Молодість фірми"	Зменшує	На ранніх стадіях життєвого циклу підприємства можуть в більшому обсязі залучати позиковий капітал (хоч вартість його може бути вищою від середньо-ринкової, оскільки рівень фінансових ризиків вищий).
		"Вік існування фірми"	Збільшує	На стадіях зрілості діяльності підприємства доцільно більшу ставку робити на власний капітал.
2	Кон'юнктура фінансового ринку	Кон'юнктура фінансового ринку	Збільшує	У разі зростання вартості позикового капіталу диференціал фінансового левериджу може набувати від'ємного значення. Зі зниженням цієї вартості знижується ефективність використання довготермінового позикового капіталу, отриманого раніше.
		Здешевлення позикового капіталу	Зменшує	У разі зменшення вартості позикового капіталу та зростання диференціалу фінансового левериджу.
3	Рівень оподаткування прибутку	Податкові Пільги	Збільшує	Чим нижчі ставки податку на прибуток, більше податкових пільг, тим меншою є різниця між використанням власного та позикового капіталу (ефект "податкового щита" при використанні позикового капіталу зменшується).
	Величина податкового тиску	Зменшує При зростанні ставки оподаткування прибутку збільшується ефект від залучення позикових коштів.		

Продовження таблиці 3.6

4	Фінансовий менталітет власників та менеджерів	Уникнення ризиків	Збільшує	Якщо власники та менеджери не схильні до високого рівня ризику, то вони вибирають консервативний підхід до фінансування діяльності підприємства, тобто в основному за рахунок власного капіталу.
5		Схильність власників та менеджерів до ризику	Зменшує	За агресивного підходу позиковий капітал використовують в максимально можливому обсязі.
6	Рівень концентрації власного капіталу	Необхідність незалежності	Збільшує	Для збереження фінансового контролю в управлінні банком (контрольного пакету акцій чи контрольного обсягу пайового внеску) доцільно формувати додатковий капітал за рахунок позикових коштів.
		Потреба у більшій залежності	Збільшує	Збільшення додаткового капіталу за рахунок власних коштів зменшує фінансовий контроль в управлінні.
7	Асиметричність інформації	Позитивна кредитна історія	Зменшує	У разі наявності позитивної кредитної історії можна збільшити частку позикового капіталу.
			Зменшує	При повному, достовірному володінні інвесторами інформацією, щодо ринкової ціни фірми, можна збільшити частку позикового капіталу.

Далі було б необхідно розглянути фактори, що впливають на структуру власного капіталу банку. на розмір власного капіталу банку мають безпосередній вплив і ряд інших факторів, з якими тією чи іншою мірою стикаються всі банківські установи на ринку, а саме:

– обсяги активних операцій – орієнтуючись на певне коло клієнтів, банки повинні мати власний капітал у такому розмірі, щоб задовольнити всі обґрунтовані потреби своїх постійних клієнтів у позикових коштах без порушення встановлених нормативів;

– особливості клієнтів банку – переважання серед банківських клієнтів великих та кредитомістких підприємств вимагає від банку більшого розміру власного капіталу при тому самому обсязі активних операцій порівняно з тим банком, який орієнтується на дрібних клієнтів. У першого банку будуть більші ризики на одного позичальника, які, як відомо, обмежуються;

– ступінь ризику активних операцій – орієнтація банку на проведення операцій, пов'язаних зі значним ризиком, з використанням новітніх технологій вимагає від банку більшого розміру власних коштів, і, навпаки, переважання в кредитному портфелі банку позик з мінімальним ризиком допускає відносно зменшення обсягу власного капіталу банку;

– розвиток ринку кредитних ресурсів і характер кредитної політики НБУ – лібералізація кредитної політики при розвинутому ринку полегшує доступ банків до кредитних ресурсів і знижує їхню потребу у власних коштах. В іншому разі посилення кредитної політики в поєднанні з недостатньо розвинутим фінансовим ринком зумовлює необхідність нарощення капіталу [28, с.256].

Оскільки з різних причин виникають багато різних факторів, що впливають на структуру , то необхідно це врахувати. Якщо зовнішні чинники, що впливають на фінансову стійкість, викликані дією об'єктивних економічних законів і майже не залежать від діяльності підприємства, то внутрішнім чинникам властивий високий ступінь керованості, а характер їх зміни безпосередньо залежить від організації роботи самого підприємства.

Отже, вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на фінансову стійкість підприємства може бути різним, яким потрібно і можливо управляти в певних межах. За складом та ступенем значущості чинники, що впливають на фінансову стійкість, можна охарактеризувати так [15, с.134].

Чинники I рівня – це узагальнюючі (базові фактори, які є результатом впливу чинників II і III рівнів і водночас виступають генератором взаємодії більш дрібних факторів.

До факторів I рівня відносять:

- фази економічного розвитку системи;
- стадію життєвого циклу банку [23,с.121] .

Фаза економічного циклу розвитку економічної системи є базовим зовнішнім чинником, що впливає на фінансову стійкість підприємства. Залежно від фази економічного розвитку системи будуть різними темпи продажу банківських послуг, їх співвідношення, рівень інвестицій банку у , доходи підприємств та населення. Так, у період економічної кризи темпи реалізації відстають від надання банківських послуг , зменшуються інвестиції , що, в свою чергу, призводить до ще більшого скорочення збуту за одночасного зменшення доходів банку і рівня доходів населення. Отже знижується ліквідність банку в та їх платоспроможність, що неодмінно негативно відбивається на структурі капіталу – банк скорочує свої пасиви для зменшення витрат на обслуговування [37, с.256] .

Другим базовим фактором I рівня виступає стадія життєвого циклу комерційного банку. Вона є основоположним чинником при визначенні загальноекономічної мети діяльності банку, для досягнення якої будуть спрямовані всі інші його стратегії (стратегія управління обсягами діяльності, стратегія управління власним та позиковим капіталом, фінансова стратегія). На рівні банку необхідно велику увагу приділяти з'ясуванню специфіки кожної окремої стадії його розвитку, оскільки специфіка кожної окремої стадії розвитку банку буде визначати також потенційні його можливості щодо забезпечення обсягів діяльності, а отже, величини прибутку, формування приросту активів та їх фінансування за рахунок окремих видів джерел, зокрема власними фінансовими ресурсами у необхідному обсязі з метою самофінансування, і разом з цим опосередковано формуватиме певний ступінь фінансової стійкості та стабільності фінансової діяльності банку.

Фактори II рівня – похідні. Вони є результатом дії основоположних (базових) чинників (фази економічного розвитку системи та стадії життєвого циклу банку). До складу чинників II рівня (похідних) належать:

- соціальна політика держави;

- податкова політика держави;
- грошово-кредитна політика;
- амортизаційна політика;
- загальний рівень стабільності;
- стратегія управління обсягами діяльності;
- стратегія управління активами;
- стратегія управління капіталом;
- стратегія управління грошовими потоками [18,с.435].

Фактори II рівня бувають як зовнішніми, так і внутрішніми. Зовнішні чинники II рівня – це такі, вплив яких пов'язаний з характером державного регулювання (податкова, грошово-кредитна, амортизаційна, соціальна, демографічна політика тощо). Від ступеня відповідності видів, напрямів, методів цього регулювання і фази економічного циклу залежатиме характер та глибина впливу деталізуючих факторів, або факторів III рівня.

До внутрішніх похідних факторів другого рівня, що забезпечують формування структури капіталу банку, належать стратегія управління обсягами діяльності банку, політика управління його активами, власним і позиковим капіталом. Розроблена стратегія передбачає загальну потребу в активах, їх оптимальну структуру при одночасному визначенні джерел фінансування цієї потреби та оптимізації структури капіталу, що, в свою чергу, є гарантом досягнення ефективної пропорційності між коефіцієнтом фінансової прибутковості та коефіцієнтом фінансової стійкості банку. Досягнення необхідної пропорційності між коефіцієнтом прибутковості та коефіцієнтом фінансової стійкості має бути основною метою банку, оскільки це один із чинників, який сприяє максимізації його ринкової вартості. [30.78]

Фактори III рівня – є деталізуючими. За допомогою їх з'ясовують і деталізують механізм впливу на структуру капіталу банку похідних факторів. До чинників III рівня (деталізуючих) відносять:

- рівень інфляції;
- склад та структуру активів;

- стратегію управління власними фінансовими ресурсами та позиковим капіталом;
- стратегію управління ризиком [23, с.200] .

Вплив чинників III рівня на структуру капіталу банку є різним. Тому за їх значущістю одним із найважливіших внутрішніх чинників є оптимізація складу та структури активів банку . Аналогічним за своїм впливом є також правильний вибір стратегії управління активами. Значною мірою вибір оптимальної структури банку залежить від якості політики управління поточними активами, від того, який загальний обсяг оборотних коштів має підприємство, який готівки та активів. При зменшенні заборгованості по кредитах та зростанні ліквідних активів банк може отримувати більший обсяг прибутку за рахунок залучення в оборот додаткових коштів, однак разом з цим виникає ризик неплатоспроможності банку . Оптимізація управління поточними активами полягає в тому, щоб забезпечити достатньо високий рівень прибутковості активів при одночасній мінімізації ризику втрати платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості.

Отже, політика розподілу та використання прибутку є одним із основних внутрішніх деталізуючих факторів, що впливають вибір структури капіталу банку [40,с.105].

Впливає також на структуру рівень мобілізації коштів на ринку позичкового капіталу. Збільшення позикового капіталу, з одного боку, приводить до зростання прибутковості власного капіталу, а з другого – надмірне зростання частки позикового капіталу призводить до зниження фінансової стійкості банку, зростання ризику втрати платоспроможності та фінансової незалежності. Отже, у цьому зв'язку особливо важливим є чинник умілого використання ефекту фінансового леверіджу і забезпечення оптимізації структури капіталу підприємства.

Вплив зовнішніх чинників III рівня на структуру капіталу банку особливо зростає на стадії економіки кризового періоду. Зі структурою банку тісно пов'язаний обсяг платоспроможного попиту населення, оскільки

зростання обсягу попиту є стимулом до розширення обсягу його діяльності. Останнє потребує зростання активів підприємства, що в свою чергу, обумовлює необхідність пошуку додаткових джерел фінансування цього приросту. Залучення додаткових джерел фінансування призводить до структурних змін у складі джерел фінансування активів, а отже, на склад пасивів та їх обсяг [12,с.167].

Зовнішнім фактором третього рівня, що впливає на фінансову стійкість, є рівень інфляції. Порівняно із стабільним етапом розвитку в умовах економічної кризи зростає вплив інфляції, що негативно відбивається на структурі капіталу банку, оскільки зменшується обсяг його чистого прибутку. Це призводить до зниження обсягу власних фінансових ресурсів, які формуються за рахунок внутрішніх джерел. Зменшення власних фінансових ресурсів підприємств при стабільній чи зростаючій потребі в ресурсах обумовлює необхідність їх запозичення у значно більших обсягах, а це означає, що ціна на позикові ресурси зростатиме, ускладнюватиметься можливість їх використання для збільшення прибутковості власного капіталу, внаслідок чого зросте вартість капіталу банку . Все це в сукупності сприяє зниженню ринкової вартості банку та збільшення частки власного капіталу

3.3 Напрямки оптимізації та структури банківського капіталу в умовах кризи.

Сьогодні існує необхідність розробки технології оптимізації структури власного капіталу і була придатною для кризового періоду на рівні акціонерного товариства, яка визначалася би простотою та доступністю у визначенні оптимальної структури власного капіталу. Існуюча система ринкових відносин на Україні, яка ще перебуває в процесі становлення, у значній мірі не відповідає функціонуючим зарубіжним ринковим системам. Це зумовлює створення та розробку власних методик управління власним капіталом, побудову оптимізаційних моделей, які б враховували особливості

функціонування вітчизняних акціонерних товариств, особливо в період кризи. Отже, перед будь-яким підприємством у ринковій економіці завжди є актуальними проблеми залучення власного капіталу та його ефективне використання [37,с.110]. Виробнича і фінансова діяльність акціонерних банків потребує управління фінансовими ресурсами, зокрема власним капіталом підприємства, яке повинно створити передумови для стабільного процесу виробництва та його постійного зростання, що визначає конкурентоспроможність акціонерного товариства на ринку. У зв'язку із самостійним виробленням управлінських рішень, які приймають суб'єкти підприємництва в умовах ринку, кожний акціонерний банк повинен формувати оптимальну структуру свого власного капіталу, ефективно управляти ним, що забезпечить йому успіх в умовах конкуренції та кризи [24,с.59].

Перед тим, як визначити шляхи оптимізації структури капіталу, нам необхідно визначити її основні методи, які є єдиними як для докризового так і для кризового періодів оптимізації та етапи через які вони звичайно проходять [39,с.85].

Процес оптимізації структури капіталу здійснюють у такій послідовності:

— аналіз складу капіталу в динаміці за ряд періодів (кварталів, років) та тенденцій зміни його структури, а також вплив, що вони здійснюють на фінансову стійкість та ефективність використання капіталу. В процесі аналізу розглядаються такі показники, як коефіцієнти фінансової незалежності, заборгованості, співвідношення між довгостроковими та короткостроковими зобов'язаннями, коефіцієнт фінансового важеля;

— оцінка основних чинників, що визначають структуру капіталу. До них відносяться:

—галузеві особливості операційної діяльності; характер цих особливостей визначає структуру активів підприємства, їх ліквідність [17,с.145];

Стадія життєвого циклу підприємства; молоді компанії з конкурентоспроможною продукцією можуть залучати для свого розвитку більше позикового капіталу, а зрілі використовують переважно власні кошти;

- кон'юнктура товарного ринку (чим стабільніша кон'юнктура цього ринку, а відповідно, стабільніший попит на продукцію підприємства, тим вище та безпечніше стає використання позикового капіталу, та навпаки);

- кон'юнктура фінансового ринку; в залежності від стану цієї кон'юнктури зростає або знижується вартість позикового капіталу;

- рівень рентабельності операційної діяльності;

- податковий тиск на компанію (частка прямих та непрямих податків, що сплачуються у доході від продаж-брутто);

- ступінь концентрації акціонерного капіталу, прагнення капіталовласників зберегти контрольний пакет акцій [17,с.256].

З урахуванням наведених та інших чинників управління структурою капіталу передбачає вирішення двох ключових завдань:

1. встановлення прийнятних пропорцій використання власного та позикового капіталу;

2. забезпечення у випадку необхідності залучення додаткового внутрішнього або зовнішнього капіталу.

3. Тепер нам було б доцільно розглянути процес вибору методу в залежності від напрямку оптимізації структури капіталу банку [11,с.57].

Ми бачимо, що можна вибрати методу оптимізації капіталу в залежності від фактору, який буде аналізуватись (рис. 3.1) [32,с.156]. Тут можливо три варіанти:

- оптимізація за строковістю;
- оптимізація за вартістю;
- оптимізація за достатністю.

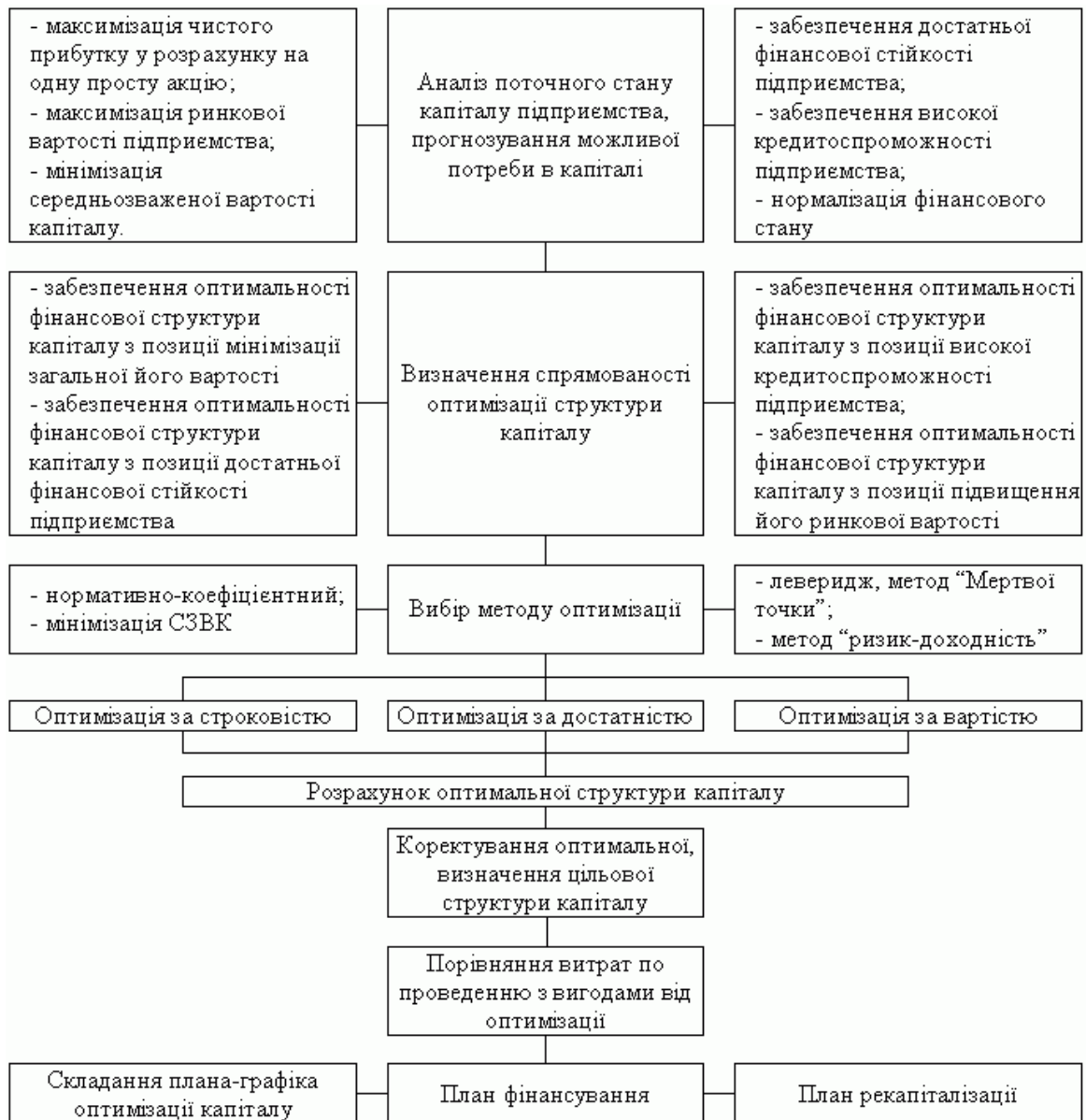

Рис.3.1. Фактори вибору методу оптимізації структури капіталу банку

Тепер нам потрібно проаналізувати структуру напрямків оптимізації структури капіталу.

Оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності. Для проведення оптимізаційних розрахунків використовується механізм фінансового важеля. Сутність фінансового важеля полягає в посиленні впливу зміни прибутку на динаміку фінансової рентабельності, тобто у підвищенні еластичності фінансової рентабельності відносно прибутку.

Підводячи підсумки, можна підкреслити:

— фінансовий капітал підприємства являє собою грошові кошти, що знаходяться в розпорядженні підприємства та призначені для покриття потреб у забезпеченні процесу його функціонування;

— фінансовий капітал в залежності від джерел залучення поділяється на власний та позиковий, які в свою чергу мають свої особливості, переваги та недоліки, що здійснюють певний вплив на процес функціонування банку;

— під структурою фінансового капіталу розуміють співвідношення власних та позикових коштів, які підприємство використовує в процесі своєї господарської діяльності;

— розглянуті шляхи оптимізації структури фінансового капіталу банку допомагають сформувати оптимальну структуру капіталу, тобто раціональне співвідношення власних та позикових ресурсів, яке дозволяє отримати максимальну прибутковість, рентабельність, фінансову стійкість та високі показники ліквідності і платоспроможності [45, с.135].

Друга складова цього напрямку — ефект фінансового важеля — відображає вплив структури капіталу на підвищення фінансової рентабельності. Вплив важеля обумовлений тим, що при позитивному значенні диференціалу для банку доцільне залучення позикових коштів, однак постійне нарощування плеча важеля може знизити загальний ефект, так як залучення великих розмірів кредитних ресурсів, як правило, супроводжується жорсткістю умов їх залучення. В такому випадку ефект важеля не буде давати максимальної віддачі, а при певних умовах (коли диференціал стане менше нуля) буде знижувати фінансову рентабельність.

Таким чином, позитивний вплив ефекту фінансового важеля проявляється тоді, коли економія за рахунок зниження податкових платежів перевищує витрати банку за користування позиковими коштами. Значення ефекту фінансового важеля повинно бути таким, щоб компенсувати податкові вилучення з прибутку та забезпечити мінімізацію відхилення між економічною та фінансовою рентабельністю.

Можливо також вибрати інший напрямок оптимізації структури капіталу банку [70,с.185].

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Процес оптимізації базується на попередній оцінці власного та позикового капіталу при різних умовах його залучення та здійсненні розрахунків середньозваженої вартості капіталів побудовано на виявленні тенденції зміни ціни кожного джерела ресурсів при зміні фінансової структури підприємства. Згідно з дослідженнями провідних вчених, зростання частки позикових коштів у загальній сумі джерел супроводжується більш швидкими темпами зростання ціни власного капіталу, ніж ціни позикових коштів. Виходячи з того, що ціна позикових коштів дещо нижча, ніж власних, стверджують, що існує оптимальна структура капіталу, що мінімізує їхню середньозважену ціну, а відповідно, максимізує ціну підприємства.

Ціна банку має важливе значення для досягнення стратегічної мети банку, так як її зростання призводить до зростання цінності банку, його привабливості з точки зору власників майна [6,с.27].

Але оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації середньозваженої ціни капіталу має недолік, так як не враховує впливу сформованої структури на результативні показники діяльності підприємства.

Напрямок мінімізації ризиків також набув популярності серед провідних економістів світу. Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків пов'язаний з вибором більш дешевих джерел фінансування активів підприємства. З цією метою всі активи підприємства розподіляються на такі три групи:

- а) необоротні активи;
- б) постійна частина оборотних активів (незнижуваний мінімум оборотних активів, необхідний підприємству для здійснення поточної операційної діяльності);
- в) змінна частина оборотних активів.

Існує три підходи до фінансування різних груп активів підприємства: консервативний, помірний та агресивний.

При консервативному підході приблизно 50% змінної частини оборотних активів формується за рахунок короткострокових зобов'язань, інші 50% змінної частини, постійна частина оборотних активів та необоротні активи покриваються власним капіталом та довгостроковими зобов'язаннями [10,с.156].

При помірному підході 100% змінної частини оборотних активів формується за рахунок короткострокових зобов'язань, а 100% постійної частини — за рахунок власних коштів, що дозволяє встановити конкретні його значення на майбутній період. В процесі такого вибору враховуються індивідуальні особливості діяльності кожного банку. Заключне рішення по даному питанню дозволяє сформувавши на прогнозований період найбільш прийнятну для підприємства структуру капіталу [38,с.320].

При агресивному підході 100% змінної частини та 50% постійної оборотних активів формується за рахунок короткострокових зобов'язань, решта постійної частини оборотних активів та необоротні активи фінансуються за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань.

Виходячи зі свого ставлення до фінансового ризику керівництво підприємства обирає один з розглянутих варіантів фінансування активів. Враховуючи, що на сучасному етапі довгострокові позики підприємствам практично не надаються, тоді обрана модель фінансування активів буде представляти співвідношення власного та позикового (короткострокового) капіталу, тобто оптимізувати його структуру з цих позицій.

Також можливо оптимізувати структуру через формування показника цільової структури капіталу. Граничні межі максимально рентабельної та мінімально ризикової структури капіталу дозволяють визначити поле вибору його конкретних значень на плановий період. В процесі цього вибору враховуються раніше розглянуті фактори, що характеризують індивідуальні особливості діяльності даного підприємства [39,с.125].

Остаточне рішення, що приймається по цьому питанню, дозволяє сформуванню на майбутній період показник “цільової структури капіталу”, у відповідності з яким буде здійснюватися наступне його формування на підприємстві шляхом залучення фінансових коштів з відповідних джерел.

Таким чином, вирішення проблеми визначення розміру кредитних ресурсів, що залучаються, залежить від розрахунку оптимального співвідношення позикових та власних коштів, яке б максимізувало фінансову рентабельність підприємства і знижувало середньозважену ціну капіталу (що підвищить ціну підприємства), від обрання “найдешевшої” політики фінансування активів (мінімізації рівня фінансових ризиків) та від формування цільової структури капіталу [44,с.211].

Взагалі шляхи визначення оптимальної структури капіталу вимагають вибору компромісу між ризиком та дохідністю, що ґрунтується на положенні того, що:

- зростання долі позикового капіталу підвищує збільшує мінливість значень чистого грошового потоку, тобто підвищує фінансовий ризик;
- більш високе значення долі позикового капіталу забезпечує більше значення доходності на власний капітал, підвищує рентабельність власного капіталу підприємства, і підвищує величину прибутку, що отримується. Але підвищення долі позичкового капіталу має наслідком зростання фінансового ризику (тобто недостатності у підприємства коштів для сплати відсотків по кредитах)[8,с.69].

Вирішенні проблеми оптимізації вимагало врахування того, що з одного боку, зростання долі позичкового капіталу підвищує мінливість чистого грошового потоку, тобто збільшує фінансовий ризик, але з іншого боку, більш високе значення долі позичкового капіталу забезпечує зростання рентабельності власного капіталу підприємства, і підвищує величину чистого прибутку, що отримується.

Отже, формування оптимальної структури капіталу вимагає забезпечення найбільш ефективної пропорції між рентабельністю та

фінансовою стійкістю підприємства, тобто максимізації його ринкової вартості[57,с.184].

Загалом, на нашу думку для вирішення питання оптимізації структури капіталу потрібно розглянути модель оптимізації на основі критерію максимізації прогнозованої рентабельності власного капіталу та показника фінансового левериджу, так як показник фінансового левериджу дозволяє оцінити на скільки відсотків зміниться величина чистого прибутку підприємства при зміні доходу до сплати відсотків і податків на один відсоток, а отже й дозволяє оцінити зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу.

Висновки до третього розділу.

1. Для аналізу показників оптимальної застосовується матриця даних, складена із стандартизованих ознак. Стандартизація дозволяє позбутися від одиниці виміру, як вартісної, так і натуральної. Ми проаналізували за даним методом матриці оптимальні показники та прийшли висновку, що банку потрібно збільшити регулятивний капітал для того, щоб підтримати платоспроможність банку на високому рівні.

2. АТ «Акцент-Банк» повинен збільшити рентабельність. Власного капіталу так як по балансу підприємство має великий непокритий збиток. Також ми визначили, що оптимальною структурою капіталу в докризовий період становить 30% власного капіталу та 70% позикового капіталу у кризовий же навпаки 70% власного капіталу та 30% позикового капіталу.

3. На сьогоднішній день можна виділити такі основні напрямки та шляхи оптимізації власного капіталу: оптимізація структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності; оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Процес оптимізації базується на попередній оцінці власного та позикового капіталу при різних умовах його залучення та здійсненні розрахунків середньозваженої вартості капіталів побудовано на виявленні тенденції зміни ціни кожного джерела

ресурсів при зміні фінансової структури підприємства. Також можливо оптимізувати структуру через формування показника цільової структури капіталу. Граничні межі максимально рентабельної та мінімально ризикової структури капіталу дозволяють визначити поле вибору його конкретних значень на плановий період.

4. На нашу думку, найефективнішим методом є оптимізація через рівень рентабельності, так як він в першу чергу оптимізує власний капітал банку, що надає йому додаткові власні фінансові ресурси.

5. Ми дійшли до загального висновку, що банку необхідно здійснити оптимізацію капіталу та провести реструктуризацію капіталу.

6. Банк має дуже велику величину непокритого збитку, тому банку потрібно зменшувати величину непокритого збитку та збільшувати величину статутного капіталу. При оцінці всіх показників ми б хотів звернути увагу на те, що банк має збитки, які зменшують статутний капітал. Але ми побачили, що банк також має проблему зі збільшенням позикового капіталу по відношенню до власного, що збільшує його загальну ціну. Тому при процесі оптимізації необхідно збільшувати величину власного капіталу, що в свою чергу дозволить зекономити на сукупній вартості використання капіталу.

7. Для банку необхідно провести комплексні заходи щодо залучення більш дешевого капіталу. Також для покриття величини непокритого збитку необхідно здійснити продаж необоротних активів, що знаходяться в заставі. Це дасть змогу залучити додатковий капітал та зменшити величину непокритого збитку та збільшити величину власного капіталу.

ВИСНОВКИ

1. Дослідження поняття капіталу взагалі так і власного капіталу зокрема на даний час так і не дійшли до загального висновку. Капітал та власний капітал підприємства чи будь-якої іншої організації залишається об'єктом актуальних досліджень багатьох вчених.

2. Ми прийшли до висновку, що капітал підприємства є основним чинником виробництва, головним вимірником його ринкової вартості, головним джерелом формування добробуту його власників. Він характеризує фінансові ресурси підприємства, що приносять дохід, та відбиває процес створення розподілу та використання і відтворення фінансових ресурсів як у масштабах окремого підприємства, так і всієї економічної системи держави.

3. Щодо поняття власний капітал, то ми погоджуємося з визначенням даним у П(С)БО 5 «Звіт про власний капітал», де зазначено, що власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після погашення його зобов'язань. Існують різні підходи щодо класифікації капіталу. В економічній літературі часто зустрічається класифікація капіталу за джерелами його формування (залучення, фінансування), але підходи авторів до виділення видів капіталу різняться. Так, деякі автори розрізняють його за джерелами формування – власний, залучений та позиковий капітал підприємства.

4. Власний капітал відіграє дуже важливе значення для підприємства і є найважливішим чинником розвитку підприємства, безпосередньо впливає на прибутковість суб'єкта господарювання і його ринкову вартість. Збільшення власного капіталу можливе за умови росту величини складових, які позитивно впливають на його розмір та мінімізації тих елементів, які спричиняють на нього негативний вплив. Оптимальну структуру капіталу підприємства визначити доволі складно, але більшість літературних джерел вказують на те, що, з метою забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання, частка власного капіталу повинна бути більша, ніж 50 %.

5. Динаміка порушення справ про банкрутство в Україні має негативну тенденцію до збільшення. Більшість збанкрутілих в 2013-2020 роках підприємств належать до недержавних форм власності. Переважна кількість підприємств-банкрутів зазнає ліквідації. На підприємствах у яких виникають проблеми з фінансовою стійкістю, ліквідністю та платоспроможністю необхідно здійснювати управління, що сприятиме запобіганню та ефективній боротьбі з кризою.

6. Ключовим питанням у формуванні оптимальної структури капіталу в умовах кризи є оцінка раціональності співвідношення окремих груп джерел коштів у складі власного і позикового капіталу підприємства.

7. Структура джерел фінансування діяльності підприємства у різних сферах діяльності різна. Тим більше ця структура не може не змінитися в умовах кризи. Це залежить від багатьох факторів і перш за все від виду діяльності, тривалості виробничо-комерційного циклу, структури та ефективності використання активів, здатності організації формувати чистий приплив грошових коштів; важливе значення має інвестиційна і дивідендна політика, ціна позикового капіталу і інші фактори.

8. В умовах сучасної економічної ситуації стратегія оптимізації структури капіталу передбачає: приріст власного капіталу і скорочення його відтоку. Рішення щодо приросту власного капіталу повинні бути направлені на оптимізацію цінової політики; скорочення величини постійних і змінних витрат; здійснення податкової політики, що забезпечує оптимізацію податкових платежів; проведення прискореної амортизації основних засобів та інше.

9. Скорочення відтоку власного капіталу передбачає зниження інвестиційної активності підприємства; здійснення дивідендної політики, що забезпечує зростання чистого прибутку; переоформлення короткострокового кредиту в довгостроковий; спрощення організаційної структури управління. Ці дії спрямовані на приведення складу капіталу, окремих підрозділів і майнового комплексу в цілому до таких пропорцій, які сприяють мінімізації

заборгованостей, нарощування вхідних та економії вихідних фінансових потоків. АТ «Акцент-Банк» є універсальною банківською установою, пропонує максимально повний перелік банківських послуг і активно працює з різними групами клієнтів по всій території України. Предметом діяльності банку є виконання банківських та інших операцій, згідно з наданими Національним банком України ліцензіями та дозволами. Зокрема, приватні клієнти – фізичні особи та підприємці користуються такими послугами як іпотечне кредитування, кредитування придбання автомобілів, розміщення коштів на депозитних рахунках, грошові перекази у національній та іноземній валюті, повний набір сучасних платіжних інструментів, в тому числі – платіжні картки міжнародних платіжних систем Visa International та MasterCard WorldWide.

10. Банк має специфічну структуру власного капіталу. В основному він складається з статутного капіталу, який збільшується з кожним роком, але по факту зменшується сам власний капітал. Це обумовлено тим, що з кожним роком непокритий збиток збільшувався та в структурі власного капіталу він зменшував його аж до 2020 року, далі почав зростати. Нажаль для банку це є невтішним результатом, так як в подальшому для покриття цих боргів банку необхідно буде на цю суму зменшувати статутний капітал, що знову ж таки знизить банківський капітал та його фінансову залежність від зовнішніх інвесторів.

11. Позиковий капітал АТ «Акцент-Банк» займає левову частку у структурі капіталу підприємства. Загалом характеризує кошти, що банк залучив для здійснення своєї діяльності. До нього входять такі складові як : кошти банків, які у 2017-2019 роки займали найбільшу частку позикового капіталу на довгостроковій основі, кошти клієнтів, це кошти юридичних та фізичних осіб, які вкладені на довгостроковій основі та використовуються банком у процесі своєї господарської діяльності. Інші залучені кошти замають невелику долю у всіх кредитах та в основному вони є коштами, що надавались банку як допомога на ведення актуальних програм, передбачених

по договору з міжнародними фінансовими організаціями та інші фінансові зобов'язання, що характеризують в основному вклади до запитання.

12. Щоб оцінити вплив структури капіталу банку на його діяльність необхідно здійснити наступний аналіз його пасивів: аналіз структури пасивів за джерелами формування ресурсів (співвідношення власного капіталу та зобов'язань); визначення розміру власного капіталу, його структури та достатності; аналіз дотримання основних нормативів достатності капіталу; аналіз зміни статутного капіталу банку; дослідження та оцінка обґрунтованості розподілу прибутку; аналіз структури зобов'язань з позиції витратності та стабільності ресурсної бази; розроблення стратегії розширення клієнтської бази з метою здешевлення ресурсів; оцінка ділової активності банку щодо залучення ресурсів.

13. Як показує дослідження по основним показникам, структура банку поки що нейтрально впливає на основний фінансовий стан банку але з негативною тенденцією. Багато показників не відповідають основним вимогам для того, щоб забезпечувати банку стабільне фінансове положення та тримати міцні позиції на ринку надання фінансових послуг.

14. Для аналізу показників оптимальної застосовується матриця даних, складена із стандартизованих ознак. Стандартизація дозволяє позбутися від одиниці виміру, як вартісної, так і натуральної. Ми проаналізували за даним методом матриці оптимальні показники та прийшли висновку, що банку потрібно збільшити регулятивний капітал для того, щоб підтримати платоспроможність банку на високому рівні.

15. АТ «Акцент-Банк» повинен збільшити рентабельність. Власного капіталу так як по балансу підприємство має великий непокритий збиток. Також ми визначили, що оптимальною структурою капіталу в докризовий період становить 30% власного капіталу та 70% позикового капіталу у кризовий же навпаки 70% власного капіталу та 30% позикового капіталу.

16. На сьогоднішній день можна виділити такі основні напрямки та шляхи оптимізації власного капіталу: оптимізація структури капіталу за

критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності; оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації його вартості. Процес оптимізації базується на попередній оцінці власного та позикового капіталу при різних умовах його залучення та здійсненні розрахунків середньозваженої вартості капіталів побудовано на виявленні тенденції зміни ціни кожного джерела ресурсів при зміні фінансової структури підприємства. Також можливо оптимізувати структуру через формування показника цільової структури капіталу. Граничні межі максимально рентабельної та мінімально ризикової структури капіталу дозволяють визначити поле вибору його конкретних значень на плановий період.

17. На нашу думку, найефективнішим методом є оптимізація через рівень рентабельності, так як він в першу чергу оптимізує власний капітал банку, що надає йому додаткові власні фінансові ресурси. Ми дійшли до загального висновку, що банку необхідно здійснити оптимізацію капіталу та провести реструктуризацію капіталу.

18. Банк має дуже велику величину непокритого збитку, тому банку потрібно зменшувати величину непокритого збитку та збільшувати величину статутного капіталу. При оцінці всіх показників ми б хотів звернути увагу на те, що банк має збитки, які зменшують статутний капітал. Але ми побачили, що банк також має проблему зі збільшенням позикового капіталу по відношенню до власного, що збільшує його загальну ціну. Тому при процесі оптимізації необхідно збільшувати величину власного капіталу, що в свою чергу дозволить зекономити на сукупній вартості використання капіталу.

19. Для банку необхідно провести комплексні заходи щодо залучення більш дешевого капіталу. Також для покриття величини непокритого збитку необхідно здійснити продаж необоротних активів, що знаходяться в заставі. Це дасть змогу залучити додатковий капітал та зменшити величину непокритого збитку та збільшити величину власного капіталу.

Класифікація капіталу

Додаток А

Класифікаційні ознаки	Види капіталу
За джерелами формування	<ul style="list-style-type: none"> ➤ власний капітал (належить підприємству на правах власності) ➤ залучений капітал (не належить підприємству, але знаходиться у його розпорядженні тимчасово на безоплатній основі) ➤ позиковий капітал (не належить підприємству, підлягає поверненню із сплатою відсотків)
За формою надходження у процесі кругообігу	<ul style="list-style-type: none"> ➤ грошовий капітал (у грошовій формі) ➤ виробничий капітал (інвестований у виробничі активи) ➤ товарний капітал (у товарній формі)
За характером використання у господарчому процесі	<ul style="list-style-type: none"> ➤ працюючий капітал (приймає участь у формуванні доходів) ➤ непрацюючий («мертвий») капітал (не приймає участь у формуванні доходів)
За метою використання	<ul style="list-style-type: none"> ➤ інвестиційний капітал (використовується з метою збільшення підприємницьких можливостей) ➤ інноваційний капітал (використовується з метою реалізації інноваційного проекту)
По формах інвестування	<ul style="list-style-type: none"> ➤ фінансовий капітал (у грошовій формі) ➤ матеріальний капітал (інвестований у матеріальні активи) ➤ нематеріальний капітал (інвестований у нематеріальні активи)
За випуском та сплатою	<ul style="list-style-type: none"> ➤ номінальний (оголошений) капітал (встановлена засновниками в установчих документах сумарна вартість акцій компанії, що випускаються) ➤ випущений капітал (частина номінального капіталу, на суму якої випущено акції для розподілу між акціонерами) ➤ оплачений капітал (частина випущеного капіталу, що оплачена акціонерами за придбані акції) ➤ неоплачений капітал (частина випущеного капіталу, що не сплачена акціонерами за придбані акції)
За формою власності	<ul style="list-style-type: none"> ➤ державний капітал (належить державі) ➤ корпоративний (акціонерний) капітал (утворюється на основі акціонерної форми власності) ➤ спільний капітал (утворюється на основі спільної форми власності) ➤ пайовий капітал (належить партнерським підприємствам)
За відповідністю правовим нормам функціонування	<ul style="list-style-type: none"> ➤ легальний капітал (контролюється суспільством і органами державного управління) ➤ нелегальний («тіньовий») капітал (не контролюється суспільством і органами державного управління)
За характером використання власниками	<ul style="list-style-type: none"> ➤ споживаний («що проїдається») капітал (з часом втрачає функції капіталу) ➤ накопичуваний (реінвестований) капітал (з часом забезпечує приріст)
За способом перенесення вартості	<ul style="list-style-type: none"> ➤ основний капітал (переносить свою вартість на виготовлену продукцію поступово) ➤ оборотний капітал (цілком переносить свою вартість на виготовлену продукцію)

Додаток В

Основні фактори формування оптимальної структури власного капіталу та їх вплив на нормативне значення коефіцієнта автономії.

№	Фактори	Індикатор	Вплив у разі збільшення індикатори	Характеристика
1	Стадія життєвого циклу підприємства	"Молодість фірми"	Зменшує	На ранніх стадіях життєвого циклу підприємства можуть в більшому обсязі залучати позиковий капітал (хоч вартість його може бути вищою від середньо-ринкової, оскільки рівень фінансових ризиків вищий).
		"Вік існування фірми"	Збільшує	На стадіях зрілості діяльності підприємства доцільно більшу ставку робити на власний капітал.
2	Кон'юнктура фінансового ринку	Кон'юнктура фінансового ринку	Збільшує	У разі зростання вартості позикового капіталу диференціал фінансового левериджу може набувати від'ємного значення. Зі зниженням цієї вартості знижується ефективність використання довготермінового позикового капіталу, отриманого раніше.
		Здешевлення позикового капіталу	Зменшує	У разі зменшення вартості позикового капіталу та зростання диференціалу фінансового левериджу.
3	Рівень оподаткування прибутку	Податкові пільги	Збільшує	Чим нижчі ставки податку на прибуток, більше податкових пільг, тим меншою є різниця між використанням власного та позикового капіталу (ефект "податкового щита" при використанні позикового капіталу зменшується).
	Величина податкового тиску	Зменшує При зростанні ставки оподаткування прибутку збільшується ефект від залучення позикових коштів.		

